

Integratiemonitor Gelderland

Niet-westerse allochtonen in beeld

nummer 1, 2006

Osmose, adviesbureau voor multiculturele vraagstukken
in samenwerking met Gidz

Colofon

Integratiemonitor Gelderland

Niet-westerse allochtonen in beeld

Auteur: Janneke Hulsker

Databewerking: Gidz

Arnhem, september 2006

Uitgever:

Osmose, adviesbureau voor multiculturele vraagstukken

Kastanjelaan 51-53

6828 GJ Arnhem

telefoon: 026-352 34 20

fax: 026-445 84 95

e-mail: info@osmose.nl

internet: www.osmose.nl

Nummer 1, 2006

ISBN: 90-75808-34-8

Vormgeving: Schardijn, grafische vormgeving & Henk-Jan Panneman

Opmaak: Henk-Jan Panneman

De prijs van dit nummer bedraagt € 22,50

Osrose

De naam Osrose komt van het Byzantijns-Griekse 'osmos' wat 'botsing' betekent. Figuurlijk betekent 'Osrose' 'wederzijdse doordringing'. Dit begrip staat symbool voor de manier waarop wij willen dat in de multiculturele samenleving mensen met elkaar omgaan. Niet naast elkaar, niet opgaand in elkaar, maar in interactie met elkaar samenlevend. We leggen verbindingen tussen de diversiteit aan kwaliteiten in de samenleving; we bouwen bruggen tussen Nederlandse organisaties en etnische gemeenschappen; als een natuurlijk proces in een levende maatschappij.

Wat is Osrose?

Osrose is een adviesbureau voor multiculturele vraagstukken met als doel het effectief bijdragen aan concrete oplossingen voor multiculturele vraagstukken in de samenleving waarbij de gelijkwaardigheid en verantwoordelijkheid van alle burgers in acht wordt genomen.

Gidz

Gidz is het Gelders kenniscentrum voor welzijn en zorg.

Gidz:

Informeert over actuele ontwikkelingen op het terrein van zorg en welzijn

Leverd demografische gegevens ter ondersteuning van beleid

Houdt een Gelderse sociale kaart bij van zorg- en welzijnsinstellingen

Brengt regelmatig publicaties uit

Inhoudsopgave

Voorwoord 7

Inleiding 9

Aanleiding 9

Doel 9

Werkwijze 9

- Populaties 10

- Schaal 10

- Bronnen 10

Opbouw Integratiemonitor 10

1. Demografie 11

Aantallen en spreiding 11

Migratie 13

Leeftijdsverdeling 14

Groeipercentage kinderen 17

2. Arbeid 18

Beroepsbevolking 18

Beroepsniveau 18

Arbeidsmarktparticipatie 20

Niet-werkende werkzoekenden 22

Niet-werkende werkzoekende vrouwen 22

Verdeling van niet-werkende werkzoekenden 23

Verdeling van niet-werkende werkzoekende jongeren 25

Inkomen 25

3. Onderwijs 26

Leerlingen in het basisonderwijs 26

Citoscores 27

Zwarte en witte scholen 27

Leerlingen in het voortgezet onderwijs 28

Leerlingen in het hbo- en wetenschappelijk onderwijs 30

Voortijdig schoolverlaters 30

Onderwijsniveau van de beroepsbevolking 31

4. Leefbaarheid en veiligheid 32

Concentratiebuurten en -wijken 32

Criminaliteit 36

5. Beeldvorming en communicatie 39

Interculturalisatie 39

Stemgedrag 39

Participatie vrijwilligerswerk 40

Discriminatie 40

6. Conclusie 42

Analyse 42

Gelderland 43

Gemeenten 43

Volgende Integratiemonitors 44

Literatuur 46

Bijlagen 47

1: Praktisch Onderzoek 47

2: Marktverkenning allochtone vrouwen en toeleiding naar de arbeidsmarkt 48

3: Leerlingoverzicht naar gewichten, gemeente Apeldoorn 50

4: Leerlingoverzicht naar gewichten, gemeente Arnhem 52

5: Leerlingoverzicht naar gewichten, gemeente Ede 53

6: Leerlingoverzicht naar herkomst, gemeente Nijmegen 55

7: Leerlingoverzicht naar gewichten, gemeente Tiel 56

8: Effectmeting mentorproject Gelderse ROC's 57

9: Effectmeting inzet allochtone zorgconsulenten 58

10: Allochtone mantelzorgers in Gelderland 59

Voorwoord

Over de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving zijn vele meningen en denkbeelden in omloop. Niet zelden halen negatieve berichten over allochtonen het voorpagina nieuws. Voor beleid op het gebied van integratie, welzijn of sociale cohesie is het dan (nood)zaak om over de juiste feiten en cijfers te beschikken zodat integratie vraagstukken in de juiste verhoudingen gezien en behandeld kunnen worden.

Osmose heeft in samenwerking met GIDZ feiten en cijfers over Gelderland verzameld in de Integratiemonitor Gelderland. De feiten en cijfers sluiten aan bij de thema's uit de integratienotitie van de Provincie Gelderland *Gelderland krijgt kleur*. De hoofdthema's voor de integratie van allochtonen in Gelderland zijn: meer perspectief op Arbeid en Onderwijs, Leefbare en veilige wijken en genuanceerde (publieke) Beeldvorming en communicatie.

Voor beleidsmakers die met integratievraagstukken in Gelderland bezig zijn is de Integratiemonitor Gelderland handig als eerste vindplaats van feiten en cijfers. De Integratiemonitor Gelderland verschijnt eenmaal per jaar en zal in de komende edities ook de progressie van een aantal integratiethema's zichtbaar maken. Dit kan handvatten bieden voor het bijstellen van integratiebeleid.

Osmose draagt graag bij aan een goed gefundeerd integratiebeleid en aan een genuanceerd beeld over allochtonen. Als u in de integratiemonitor Gelderland niet kan vinden wat u precies (onder)zoekt dan kunt u contact opnemen met Osmose. Wij kunnen u van dienst zijn met aanvullende informatie, met adviezen over andere vindplaatsen of met meer mogelijkheden over verder onderzoek. Wij horen graag van u!

Rafza Hussainali,
Programma Manager Osmose
augustus, 2006

Inleiding

Aanleiding

Osmose heeft in opdracht van de provincie Gelderland de Integratiemonitor Gelderland ontwikkeld. Dit is een instrument dat als ondersteuning voor beleidsvorming dient. Daarnaast maakt de Integratiemonitor het voor beleidsmakers mogelijk hun beleid te monitoren of bij te sturen. De Integratiemonitor brengt op regionaal en lokaal niveau de cijfers die betrekking hebben op niet-westerse allochtonen¹ bij elkaar en biedt zo duidelijke en overzichtelijke informatie op die terreinen waar integratie een rol speelt.

De Integratiemonitor Gelderland brengt jaarlijks de situatie van niet-westerse allochtonen in Gelderland in beeld. In de monitor worden cijfers gepresenteerd op vijf terreinen die als indicatoren voor integratie kunnen dienen. Dit zijn:

- Demografie
- Arbeid
- Onderwijs
- Leefbaarheid en veiligheid
- Beeldvorming en communicatie

Door jaarlijks hierop te monitoren kan vastgesteld worden of de ontwikkelingen in Gelderland op deze terreinen zich meer richting integratie of segregatie bewegen. Als uitgangspunt voor deze vijf terreinen dient de provinciale nota integratiebeleid *Gelderland krijgt kleur*, waarin arbeid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid en beeldvorming en communicatie genoemd worden als de terreinen waarop het Gelderse integratiebeleid zich

¹ Volgens het CBS wordt onder allochtonen verstaan: personen van wie minstens één ouder in het buitenland geboren is. Allochtonen die zelf in het buitenland zijn geboren, worden aangeduid als 1e generatie allochtonen. Allochtonen die in Nederland zijn geboren, behoren tot de 2e generatie allochtonen. Onder niet-westerse allochtonen wordt verstaan: allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan. Tot de categorie westerse allochtonen behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan.

dient te richten. Bij de keuze van de te presenteren cijfers heeft de landelijke integratiemonitor van het ISEO als uitgangspunt gediend (Martinez, Groeneveld & Kruisbergen 2002). De Gelderse Integratiemonitor is minder omvangrijk. Dit komt doordat niet alle gegevens op regionaal (Gelders) of lokaal (gemeentelijk) niveau beschikbaar zijn, cijfers te weinig bruikbare informatie opleveren in verband met de privacy of omdat er niet geregistreerd wordt naar bijvoorbeeld herkomst.

Doel

Het doel van de Integratiemonitor is jaarlijks een overzicht te geven van de huidige positie van niet-westerse allochtonen in Gelderland op vijf terreinen (demografie, arbeid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid, beeldvorming en communicatie) en vast te stellen wat er over het afgelopen jaar veranderd is.

Werkwijze

Dit is de eerste Integratiemonitor Gelderland waarmee een standaard is gezet voor de komende uitgaven die jaarlijks zullen verschijnen. Deze eerste monitor onderscheidt zich van de volgende, omdat als het ware de start-situatie weergegeven wordt, de situatie op 1 januari 2005. In de volgende edities zal de nadruk liggen op het vergelijken van cijfers door de jaren heen, zodat bepaalde trends en ontwikkelingen nauwgezet kunnen worden gevolgd.

We beperken ons in de Integratiemonitor tot het presenteren van cijfers en gaan niet in op mogelijke verklaringen voor het beeld dat door deze cijfers ontstaat. Op verzoek kan Osmose nader onderzoek verrichten om deze cijfers verder uit te diepen en te verklaren of extra cijfers verstrekken (zie voor de productbeschrijving Praktisch onderzoek bijlage 1).

Wij hebben voor de opzet van deze monitor een aantal keuzes gemaakt. Vanwege maatschappelijke of beleidsmatige veranderingen is het mogelijk dat in volgende uitgaven de aandacht naar andere groepen, thema's of gemeenten uitgaat.

Populaties

Wij vergelijken in deze Integratiemonitor autochtonen met niet-westerse allochtonen omdat het Gelderse integratiebeleid er vanuit gaat dat alle mensen evenveel kansen dienen te hebben om op een volwaardige manier te participeren en zich daarom richt op het wegwerken van achterstanden van verschillende groepen ten opzichte van anderen. In het bijzonder wil de Provincie voorkomen dat er een tweedeling langs etnische scheidslijnen ontstaat. Daarnaast richt de Integratiemonitor zich op de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen, de zogenaamde TMSA-groep (Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Arubanen). In enkele gevallen wijken wij af van deze keuze. Dit hangt samen met de beschikbaarheid van de gegevens. In die gevallen wordt specifiek bij het figuur of de tabel vermeld om welke groepen het wel gaat.

Schaal

De gegevens worden weergegeven voor Nederland, Gelderland en de volgende elf gemeenten van Gelderland: Arnhem, Apeldoorn, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Ede, Harderwijk, Nijmegen, Tiel, Wageningen en Zutphen. Dit zijn de 8 GSO-gemeenten² van Gelderland en 3 KSB-gemeenten³. Wij kiezen voor de steden met het grootste percentage niet-westerse allochtone inwoners, omdat vooral daar de thema's rondom integratie spelen. De KSB-gemeenten Winterswijk en Zaltbommel hebben wij buiten beschouwing gelaten. Het kleine percentage niet-westerse allochtone inwoners in deze gemeenten levert namelijk te weinig cijfermateriaal op om vergelijkingen met andere steden mogelijk te maken. Ook in het geval van de gekozen gemeenten geldt dat wij soms van deze keuze moeten afwijken gezien de beschikbaarheid van de gegevens. Afwijkingen worden in de tekst vermeld.

Bronnen

Voor deze Integratiemonitor hebben wij gebruik gemaakt van de volgende bronnen: CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), CWI (Centrum voor Werk en Inkomen), KLPD/DNRI (Koninklijke Landelijke Politiedienst/Dienst Nationale Recherche Informatie), CFI (Centrale Financiën Instelling), RMC's (Regionale Meldcentra), Sociale Atlas Provincie Gelderland, IMES (Instituut voor Migratie en Etnische Studies, Universiteit van Amsterdam), antidiscriminatiebureaus en meldpunten en Osmose onderzoeken.

Opbouw Integratiemonitor

In het eerste hoofdstuk brengen wij de demografische situatie van niet-westerse allochtonen in Gelderland in beeld. In hoofdstuk 2 richten wij ons op de arbeidsmarktsituatie en de inkomensverdeling onder deze groep. Speciale aandacht is er voor allochtone vrouwen en jongeren op de arbeidsmarkt. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de cijfers in het onderwijs waaronder zwarte en witte scholen en voortijdig schoolverlaters. In hoofdstuk 4 komen gegevens aan de orde die betrekking hebben op leefbaarheid en veiligheid. Het gaat hier bijvoorbeeld om concentratiewijken en cijfers van verdachten. In hoofdstuk 5 komen onderwerpen aan de orde die te maken hebben met beeldvorming en communicatie, zoals interculturalisatie, participatie en discriminatie. We sluiten deze monitor af met een conclusie.

---

² GSO staat voor Gelders Stedelijk Ontwikkelingsbeleid

³ KSB staat voor Kleine Steden Beleid

1. Demografie

In dit hoofdstuk richten wij ons op de huidige demografische situatie in Gelderland en de elf gemeenten. Daarbij worden onder andere de spreiding, de migratie, de leeftijdsverdeling en de toename van het aantal kinderen in beeld gebracht.

Aantallen en spreiding

Als we naar de cijfers kijken in tabel 1, dan zien we dat het percentage niet-westerse allochtonen per gemeente verschilt. Als we de percentages vergelijken met Nederland, dan zien we dat in Gelderland gemiddeld minder niet-westerse allochtonen wonen (6,2%) dan in heel Nederland (10,4%). Van de Gelderse gemeenten die wij nader bekeken hebben, blijken de meeste boven het gemiddelde van Gelderland uit te komen, met uitzondering van Doetinchem (5,8%).

Tabel 1 Spreiding westerse en niet-westerse allochtonen per gemeente op 1 januari 2005

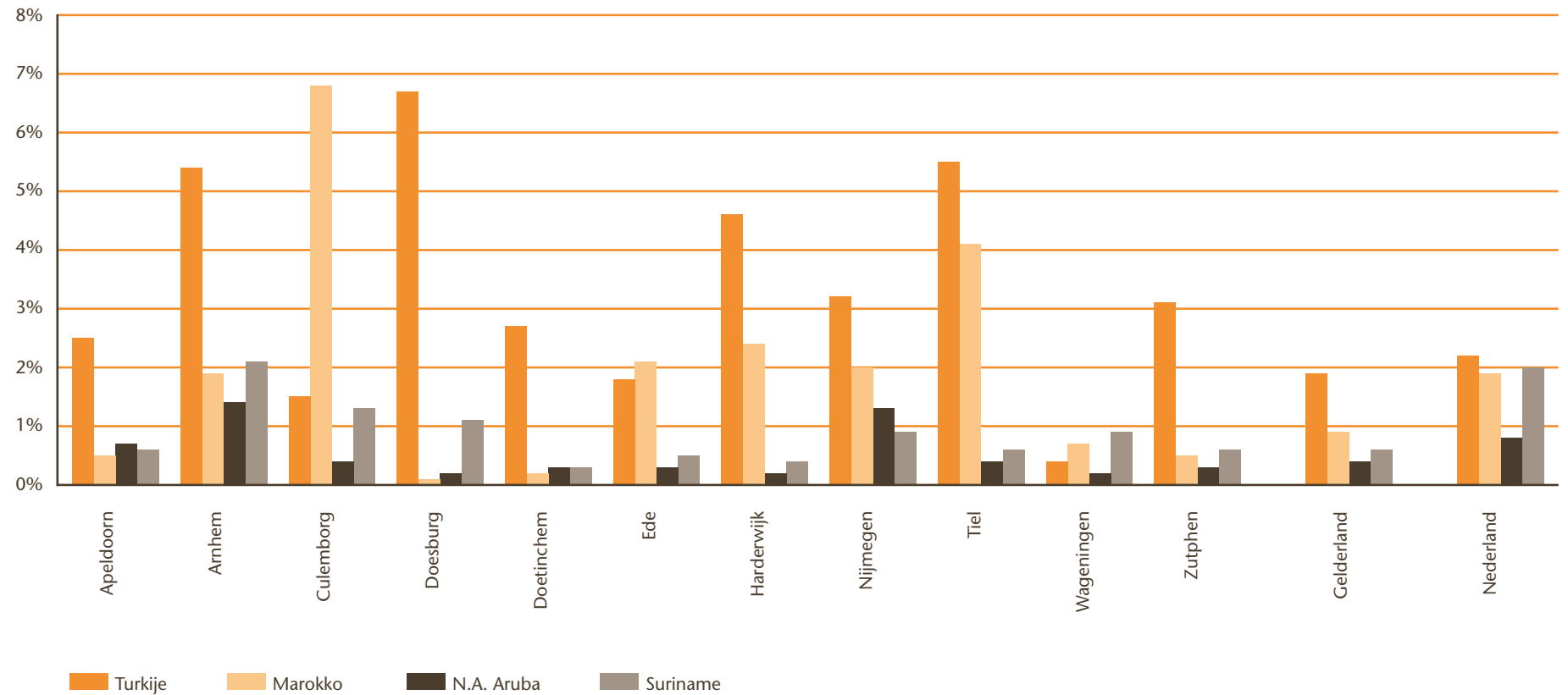
Gemeente	Totale bevolking	Allochtonen		Waarvan niet-westerse allochtonen		Waarvan:				Overige niet-westerse all.
		abs.	%	abs.	%	Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	
Apeldoorn	156.064	23.019	14,7%	10.695	6,9%	2,5%	0,5%	0,7%	0,6%	2,6%
Arnhem	141.321	40.035	28,3%	23.939	16,9%	5,4%	1,9%	1,4%	2,1%	6,1%
Culemborg	27.143	5.752	21,2%	3.475	12,8%	1,5%	6,8%	0,4%	1,3%	2,8%
Doesburg	11.381	2.215	19,5%	1.082	9,5%	6,7%	0,1%	0,2%	1,1%	1,4%
Doetinchem	56.754	7.671	13,5%	3.309	5,8%	2,7%	0,2%	0,3%	0,3%	2,3%
Ede	106.416	14.808	13,9%	7.326	6,9%	1,8%	2,1%	0,3%	0,5%	2,2%
Harderwijk	40.879	6.358	15,6%	3.921	9,6%	4,6%	2,4%	0,2%	0,4%	2,0%
Nijmegen	158.215	38.128	24,1%	19.065	12,1%	3,2%	2,0%	1,3%	0,9%	4,7%
Tiel	40.542	8.714	21,5%	5.259	13,0%	5,5%	4,1%	0,4%	0,6%	2,4%
Wageningen	35.219	8.192	23,3%	4.040	11,5%	0,4%	0,7%	0,2%	0,9%	9,3%
Zutphen	46.192	7.095	15,4%	3.129	6,8%	3,1%	0,5%	0,3%	0,6%	2,3%
Gelderland	1.972.010	270.773	13,7%	122.411	6,2%	1,9%	0,9%	0,4%	0,6%	2,4%
Nederland	16.305.526	3.122.717	19,2%	1.699.042	10,4%	2,2%	1,9%	0,8%	2,0%	3,5%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006

Daarnaast zijn er vijf gemeenten die boven het landelijk gemiddelde uitkomen, namelijk (in volgorde van grootste percentage): Arnhem, Tiel, Culemborg, Nijmegen en Wageningen. Arnhem heeft met 16,9% het hoogste percentage niet-westerse allochtone inwoners.

Als we de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen van Gelderland vergelijken met Nederland, dan zien we dat er procentueel gezien ongeveer evenveel Turken in Gelderland leven als in Nederland. Voor de overige groepen geldt dat zij procentueel gezien minder vaak in Gelderland leven dan in Nederland in totaal.

Figuur 1 Procentueel aandeel van niet-westerse allochtonen in de bevolking op 1 januari 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2005, bewerkt door Gidz, 2006

In figuur 1 kunnen we goed zien hoe het zit met de spreiding van de verschillende groepen niet-westerse allochtonen in deze gemeenten. Zo wonen bepaalde groepen geconcentreerd in een aantal gemeenten. Doesburg heeft bijvoorbeeld relatief veel Turken in haar gemeente. Marokkanen zijn juist geconcentreerd in Culemborg, van Antillianen en Arubanen vindt men de grootste groepen in Arnhem en Nijmegen en de Surinamers zitten procentueel gezien het meest in Arnhem.

Migratie

In tabel 2 zijn de migratiecijfers voor de elf gemeenten weergegeven. Deze cijfers zijn overigens per geboorteland weergegeven. Dit houdt in dat tweede en latere generaties allochtonen hier niet in terug te vinden zijn. We zien dat de meeste niet-westerse allochtone inwoners wegtrekken uit de gemeenten Nijmegen, Apeldoorn en Arnhem. Zutphen, Wageningen en Harderwijk zijn de enige gemeenten waarnaar meer allochtone bewoners

Tabel 2 Migratie totaal en naar geboorteland per gemeente in 2004

	Immigratie						Emigratie*						Migratieoverschot*					
	Totaal	waaronder:					Totaal	waaronder:					Totaal	waaronder:				
		Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overig niet- westers		Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overig niet- westers		Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overig niet- westers
Apeldoorn	492	41	11	14	<10	122	985	33	10	41	<10	243	-493	<10	<10	-27	<10	-121
Arnhem	988	74	16	64	25	321	1.202	54	<10	105	<10	262	-214	20	19	-41	16	59
Culemborg	92	<10	14	<10	<10	29	144	<10	<10	<10	<10	45	-52	<10	<10	-	<10	-16
Doesburg	29	11	-	-	<10	<10	74	<10	-	<10	<10	<10	-45	<10	-	<10	-	<10
Doetinchem	210	23	-	<10	<10	72	247	14	<10	<10	-	58	-37	<10	<10	<10	<10	14
Ede	289	19	14	<10	<10	53	347	13	<10	<10	-	55	-58	<10	12	<101	<10	<10
Harderwijk	104	15	<10	-	<10	13	98	<10	<10	-	-	24	<10	12	<10	-	<10	-11
Nijmegen	1.294	58	33	47	<10	256	2.232	71	45	94	21	413	-938	-13	-12	-47	-13	-157
Tiel	139	18	11	<10	<10	13	183	15	11	<10	<10	17	-44	<10	-	<10	<10	<10
Wageningen	808	<10	<10	<10	<10	352	744	<10	<10	<10	<10	272	64	<10	<10	<10	<10	80
Zutphen	104	12	<10	<10	<10	25	16	<10	<10	-	<10	<10	88	10	<10	<10	<10	28
Gelderland	7.521	377	143	159	76	2.061	10.408	308	99	291	63	2.176	-2.887	69	44	-132	13	-115
Nederland	94.019	4.580	3.655	3.043	2.857	23.178	110.235	2.831	1.605	4.790	1.758	20.965	-16.216	1.749	2.050	-1.747	1.099	2.213

* Inclusief administratieve correcties

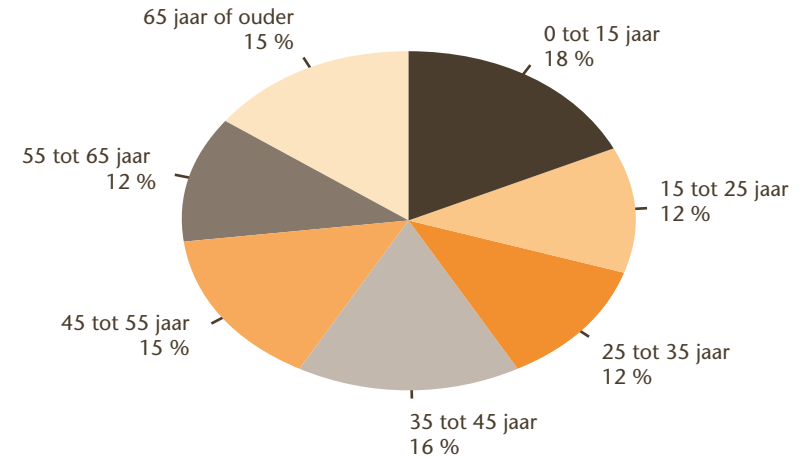
Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

verhuizen dan dat er vertrekken. Vooral de Turkse, Antilliaanse en Arubaanse en de overige niet-westerse allochtonen verhuizen veel. Het zijn met name de Antilliaanse en Arubaanse en de overige niet-westerse allochtonen die meer wegtrekken dan erbij komen. Op Gelders niveau zien we hetzelfde beeld: er wordt meer geëmigreerd dan geïmmigreerd en ook hier zijn dezelfde groepen het meest in beweging. Als we Gelderland en Nederland vergelijken, dan is het grootste verschil dat er in Nederland meer Marokkanen immigreren dan in Gelderland. Daarnaast komen er meer overige niet-westerse allochtonen naar Nederland toe dan dat er vertrekken, terwijl in Gelderland er juist meer vertrekken dan erbij komen.

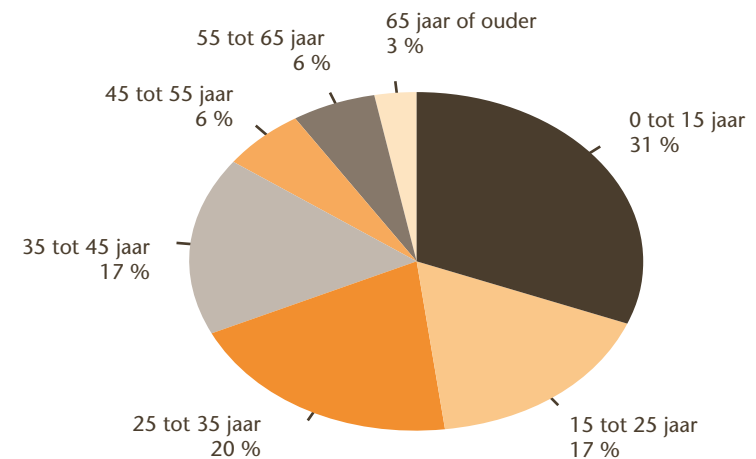
Leeftijdverdeling

Als we naar de leeftijdsverdeling kijken van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen in vergelijking met de autochtonen in Gelderland (figuur 2a t/m 2e), dan zien we dat onder de autochtone bevolking in Gelderland de groep jeugdigen van 0 tot 15 jaar kleiner is dan onder de vier genoemde groepen. Het grootste verschil ligt bij de Marokkaanse jeugd van deze leeftijd die 34% van het totaal vormt, terwijl dit onder autochtonen 18% is. Als we de jeugd van 0 tot 15 jaar en 15 tot 24 jaar bij elkaar optellen, zijn de verschillen nog groter. Voor autochtonen in Gelderland maakt de groep 0-24 jarigen 30% uit. Voor Marokkanen, Turken, Antillianen en Arubanen en Surinamers is dit respectievelijk: 52%, 48%, 48% en 42%. Wat ook opvalt is dat de groep ouderen onder de vier grootste groepen aanzienlijk kleiner is dan onder de autochtone bevolking van Gelderland. Kijken we naar de bevolking van 55 jaar en ouder dan zien we dat deze groep onder de autochtonen 27% uitmaakt van de populatie. Voor Turken, Marokkanen, Antillianen en Arubanen en Surinamers is dit respectievelijk: 9%, 8%, 8% en 12%.

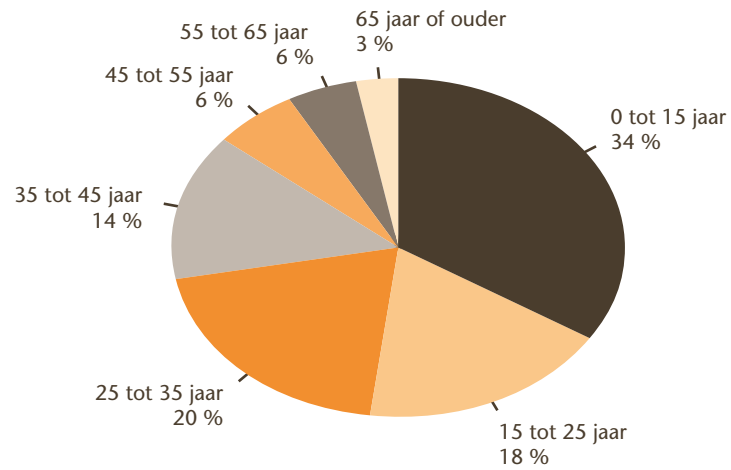
Figuur 2a Leeftijdverdeling autochtonen in Gelderland op 1 januari 2005

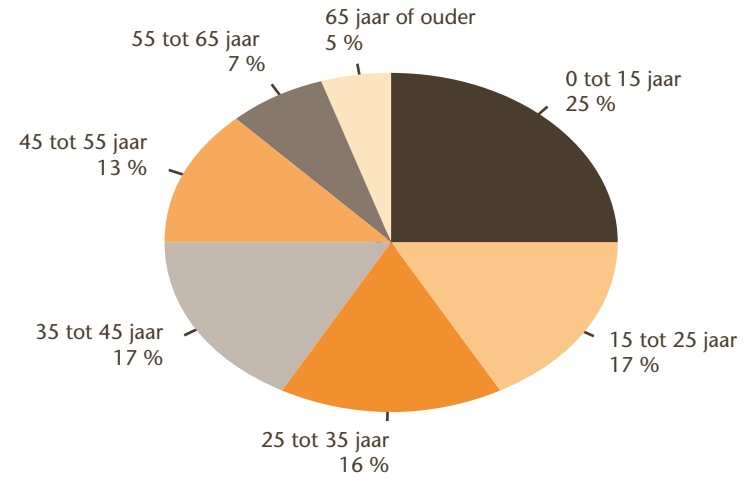
Figuur 2b Leeftijdverdeling Turken in Gelderland op 1 januari 2005

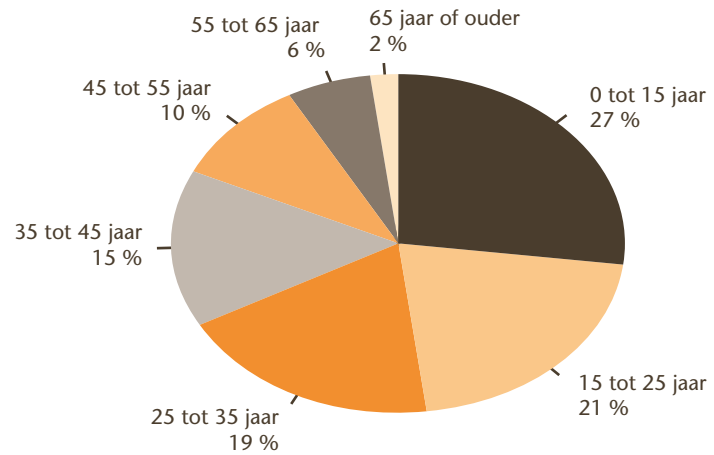
Figuur 2c Leeftijdverdeling Marokkanen in Gelderland op 1 januari 2005

Figuur 2e Leeftijdverdeling Surinamers in Gelderland op 1 januari 2005

Figuur 2d Leeftijdverdeling Nederlands Antillianen-Arubanen in Gelderland op 1 januari 2005

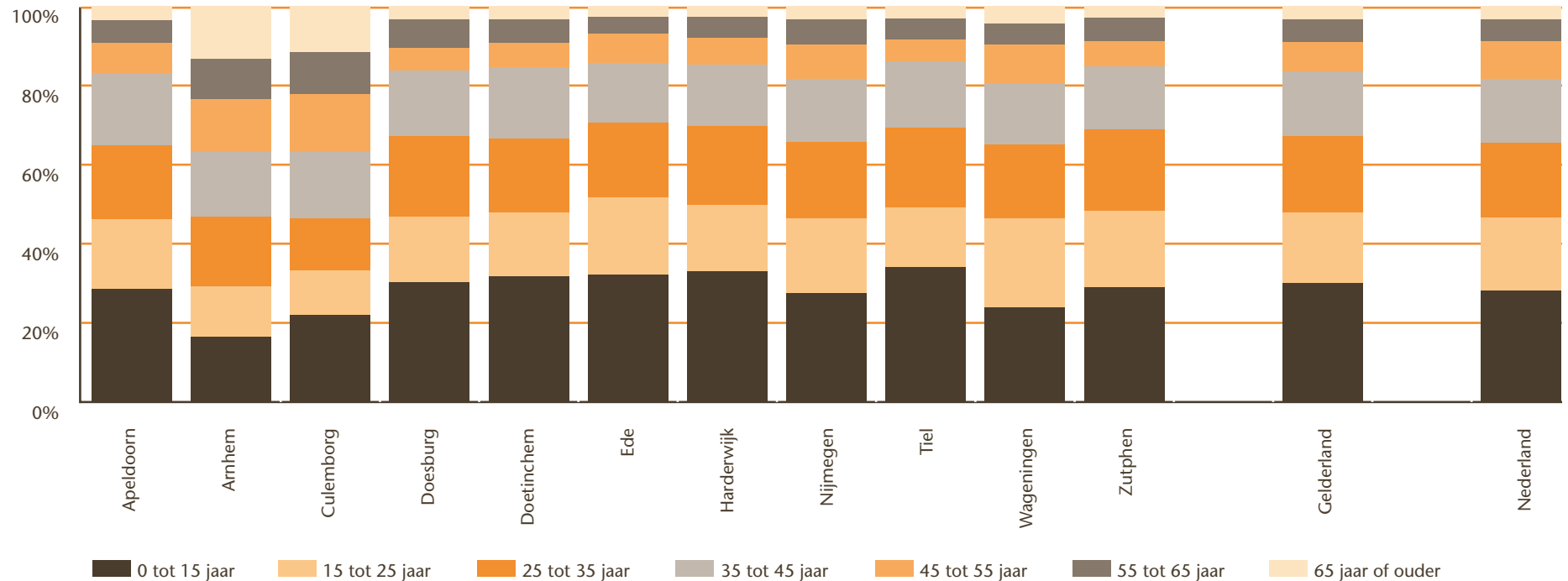

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Verschillen deze gegevens nu ook nog onderling per gemeente? Of heeft elke gemeente een relatief grote groep allochtone jeugd en een kleine groep allochtone ouderen? In figuur 3 is aangegeven hoe de verschillende leeftijdsgroepen over de niet-westerse allochtone bevolking van elke gemeente verdeeld zijn. We zien dan dat de leeftijdsverdeling van niet-westerse allochtonen in de gemeenten onderling aanzienlijk kunnen verschillen. De verschillen tussen Gelderland en Nederland zijn daarentegen klein. Als we de Gelderse gemeenten vergelijken met de situatie in Gelderland in totaal

dan wijken de leeftijdsverdelingen van sommige gemeenten behoorlijk af. We zien dan bijvoorbeeld dat Tiel het hoogste percentage 0-15 jarigen telt. Dat wil zeggen dat in Tiel de niet-westerse allochtone bevolking de meeste kinderen telt. Kijken we naar de jeugd van 0 tot 25 jaar, dan heeft de allochtone bevolking in Ede het hoogste percentage kinderen en jongeren samen. In Arnhem en Culemborg blijkt een groot deel van de niet-westerse allochtone bevolking juist te bestaan uit relatief veel ouderen (vanaf 45 jaar).

Figuur 3 Leeftijdsverdeling van de niet-westerse allochtone bevolking naar herkomst op 1 januari 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Groeipercentage kinderen

Voor de 8 GSO-gemeenten hebben we gekeken naar de toename van het aantal niet-westerse allochtone kinderen ten opzichte van alle kinderen van 0 tot 15 jaar. Deze cijfers geven niet alleen inzicht in de daadwerkelijke toename of afname van het aantal geboortes maar hebben ook een voorspellende waarde als het gaat om het aantal jongeren dat in de toekomst verwacht mag worden. In tabel 3 zien we het groeipercentage van het aantal kinderen weergegeven voor de periodes 1996-2000 en 2000-2004.

Tabel 3 Groeipercentage kinderen 0-15 jaar per 1 januari 2004

Gemeente	Kinderen	Kinderen	Niet-westerse	Niet-westerse
	Totaal	Totaal	allochtone	allochtone
	2000	2004	2000	2004
	t.o.v. 1996	t.o.v. 2000	t.o.v. 1996	t.o.v. 2000
Apeldoorn	2%	2%	12%	12%
Arnhem	4%	5%	14%	13%
Doetinchem	7%	4%	25%	20%
Ede	1%	2%	11%	11%
Harderwijk	3%	0%	22%	9%
Nijmegen	6%	3%	17%	11%
Tiel	13%	9%	22%	15%
Zutphen	12%	8%	17%	10%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2005, bewerkt door Osmose, 2005

Het algemene beeld binnen de 8 GSO-gemeenten is dat de groei onder niet-westerse allochtone kinderen overal een stuk groter is dan onder de kinderen in totaal. Opvallend is dat de groei van de allochtone kinderen overal afneemt. Voor het totaal aantal kinderen geldt dit ook, met uitzondering van Apeldoorn waar de groei stabiel blijft en Arnhem en Ede waar sprake is van een toename van het totaal aantal kinderen. De gemeenten die er het meest uitspringen zijn Harderwijk, waarbij de groei van allochtone kinderen over een periode van 4 jaar meer dan gehalveerd is (van 22% naar 9% groei), en Tiel en Zutphen waarbij de groei onder allochtone kinderen 7% minder is geworden. Ook voor wat betreft de groei onder alle kinderen in totaal, springt Harderwijk eruit. Het is de enige gemeente die geen groei meer heeft gekend onder kinderen in het algemeen.

2. Arbeid

In dit hoofdstuk geven we de cijfers weer op het gebied van arbeid en inkomen. We kijken onder andere naar arbeidsmarktparticipatie, werkloosheid en de hoogte van het inkomen. We hebben hierbij speciale aandacht voor vrouwen en jongeren.

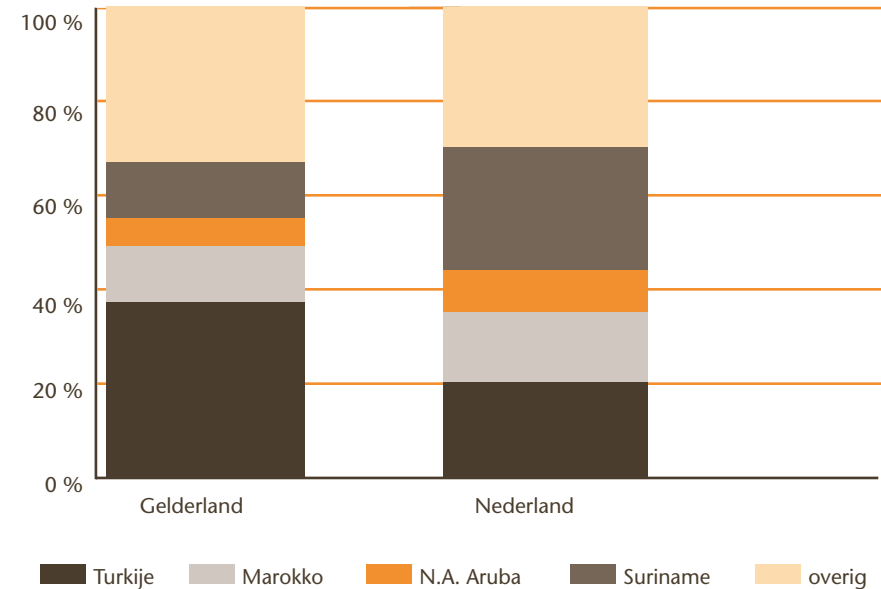
Beroepsbevolking

Om inzicht te krijgen in de situatie van niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt in Gelderland, geven we de verdeling van de niet-westerse allochtone beroepsbevolking naar herkomst weer (figuur 4). Als we deze verdeling voor Gelderland vergelijken met die van Nederland dan valt op dat een groter percentage van de niet-westerse allochtone beroepsbevolking in Gelderland wordt ingenomen door de Turken dan in heel Nederland het geval is. Het tegenovergestelde geldt voor Surinamers die nu juist op landelijk niveau een groter onderdeel uitmaken van de beroepsbevolking.

Beroepsniveau

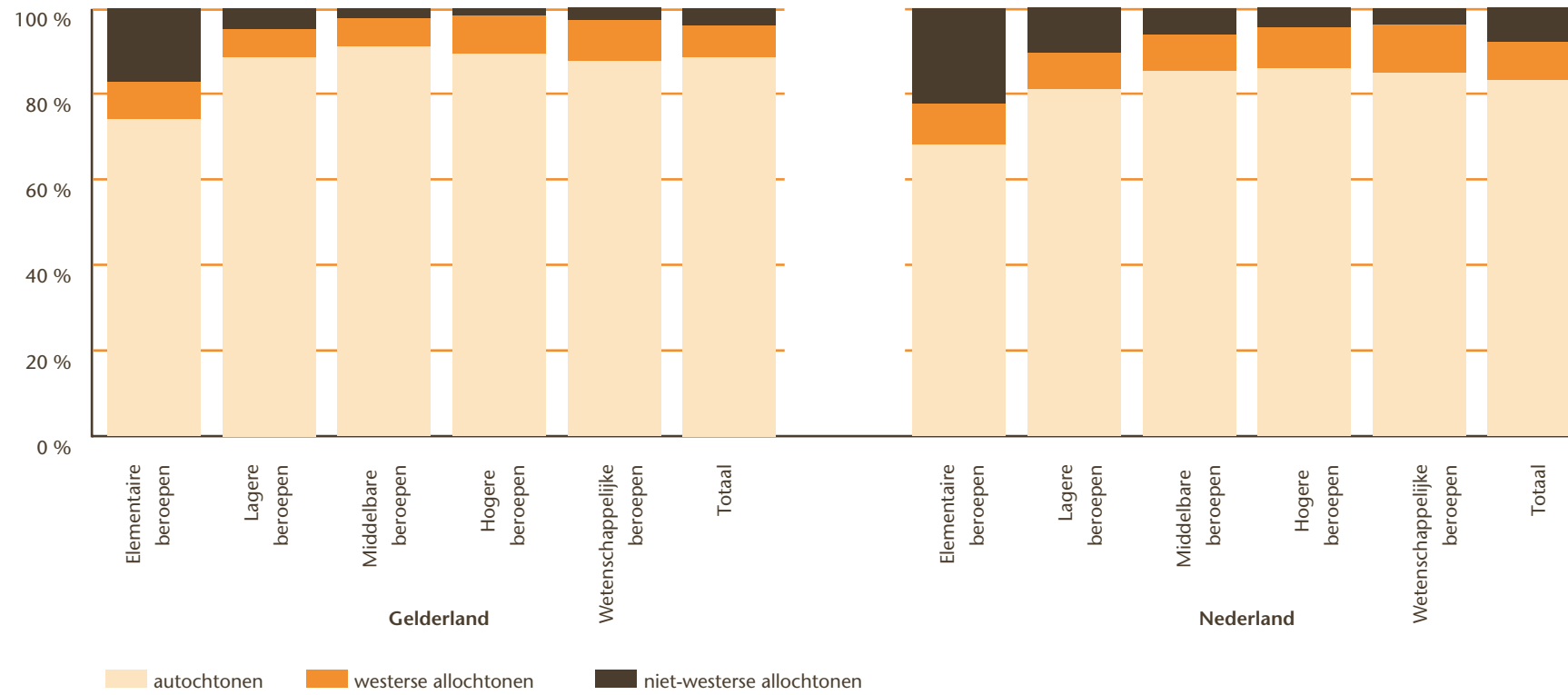
Nu we weten hoe de beroepsbevolking van niet-westerse allochtonen in Gelderland en Nederland verdeeld is, richten we ons op het beroepsniveau van deze beroepsbevolking. Deze gegevens zijn echter alleen beschikbaar op het niveau westerse en niet-westerse allochtonen. We zien in figuur 5 dat niet-westerse allochtonen een kleiner deel van de beroepsbevolking in Gelderland uitmaken, dan in Nederland. Verder is er weinig verschil tussen de verdeling van de beroepsbevolking op verschillende beroepsniveaus. We constateren dat, relatief gezien, de meeste niet-westerse allochtonen te vinden zijn in elementaire beroepen. Hoe hoger het beroepsniveau, hoe meer het aandeel van niet-westerse allochtonen terugloopt. Voor westerse allochtonen geldt dit overigens niet. Zij zijn juist het meest in de hogere en wetenschappelijke beroepen te vinden.

Figuur 4 Werkzame niet-westerse allochtone beroepsbevolking van 15-64 jaar naar herkomst voor Gelderland en Nederland in 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Figuur 5 Beroepsniveau van de werkzame beroepsbevolking van 15-64 jaar naar herkomst voor Gelderland en Nederland in 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

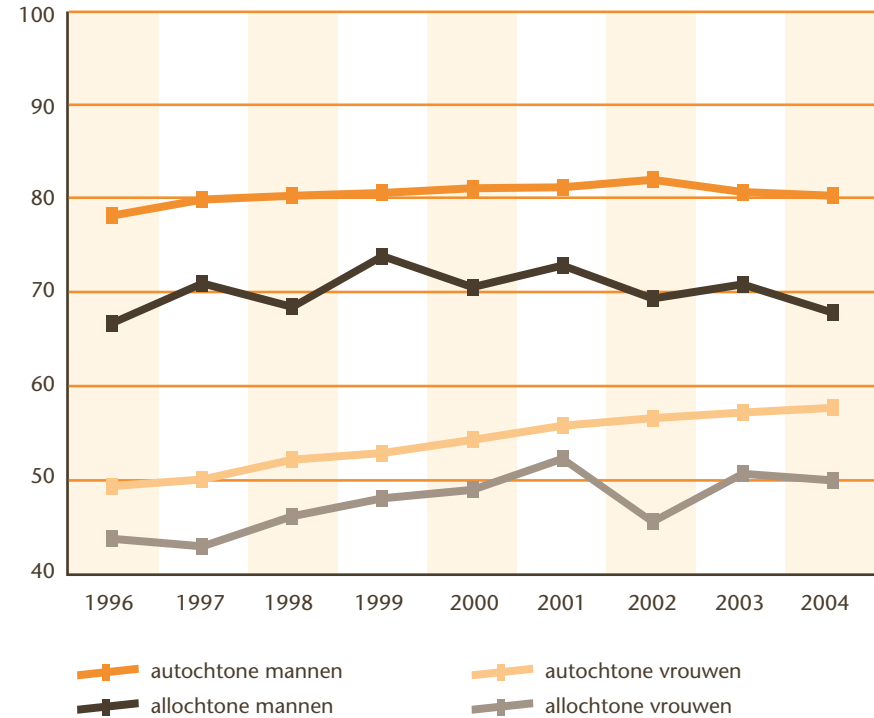
Arbeidsmarktparticipatie

We hebben ook gekeken naar de ontwikkeling van de arbeidsmarktparticipatie vanaf 1996. Dit is het percentage van de potentiële beroepsbevolking (iedereen van 15 tot 65 jaar) dat deelneemt aan het arbeidsmarktproces. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de bruto arbeidsmarktparticipatie, waarin zowel werkenden als werkzoekenden (ingeschreven bij het CWI) zitten, en de netto arbeidsmarktparticipatie, waarin alleen de werkzame beroepsbevolking zit (met meer dan 12 uur werk per week). Voor cijfers over niet-werkende werkzoekenden, verwijzen wij naar tabel 4a (pagina 22).

Als we kijken naar figuur 6, dan zien we dat in de periode van 1996 tot en met 2004, de arbeidsmarktparticipatie van de autochtone en allochtone mannen hoger ligt dan die van de autochtone en allochtone vrouwen. Voor niet-westerse allochtonen zijn geen aparte gegevens beschikbaar. Allochtone vrouwen kennen de laagste arbeidsmarktparticipatie. Daarnaast valt op dat de autochtone mannen en vrouwen een gestage ontwikkeling volgen over de jaren (zonder veel schommelingen). Dit in tegenstelling tot de ontwikkelingen bij de allochtone mannen en vrouwen, die grilliger verlopen. Dit zou mogelijk verklaard kunnen worden doordat allochtone groepen op de arbeidsmarkt gevoeliger zijn voor economische schommelingen, omdat zij zich vaker in minder vaste posities bevinden (minder vaak vaste contracten, vaker op oproepbasis). Dit wordt ook bevestigd door het rapport *Emancipatie in estafette* van het SCP (Gijsberts & Merens 2004). De meest positieve ontwikkelingen kunnen we waarnemen onder autochtone vrouwen. Zij hebben over de afgelopen periode een constante groei doorgemaakt.

We hebben in figuur 7a de arbeidsmarktparticipatie van autochtonen en allochtonen nog eens naast elkaar gezet voor acht gemeenten in Gelderland, Gelderland in totaal en Nederland in totaal. Deze gegevens waren niet voor alle elf gemeenten beschikbaar. We zien dan dat de arbeidsmarktparticipatie van autochtonen in de verschillende gemeenten niet erg verschilt van Gelderland en Nederland. Alleen Doetinchem en Wageningen kennen een wat lagere arbeidsmarktparticipatie onder deze groep. Voor allochtonen is dat niet veel anders. De arbeidsmarktparticipatie van allochtonen in de

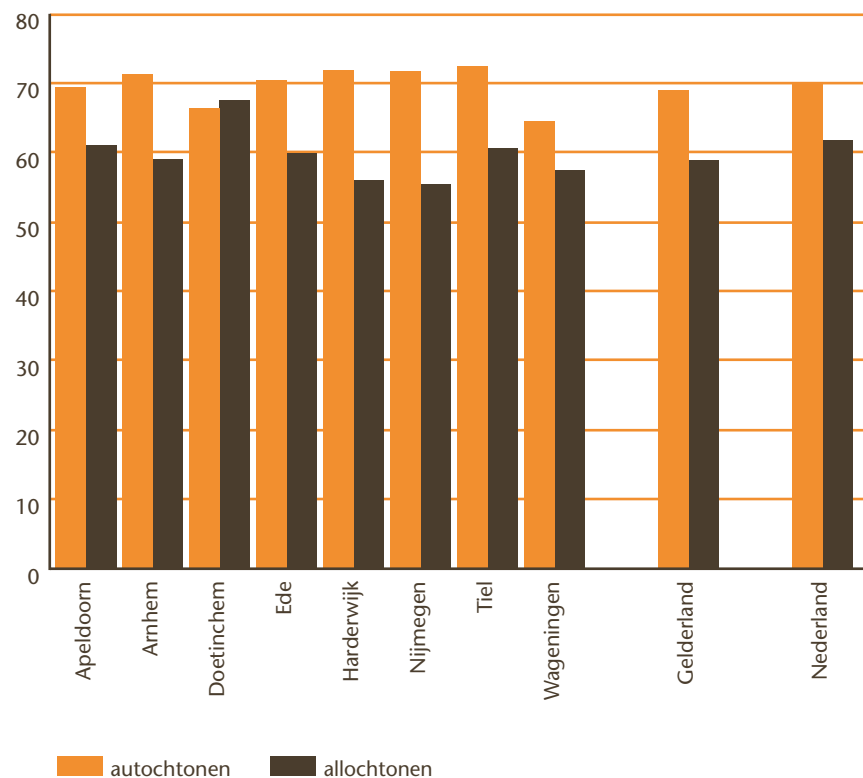
Figuur 6 Bruto arbeidsmarktparticipatie van autochtone en allochtone mannen en vrouwen 1996-2004

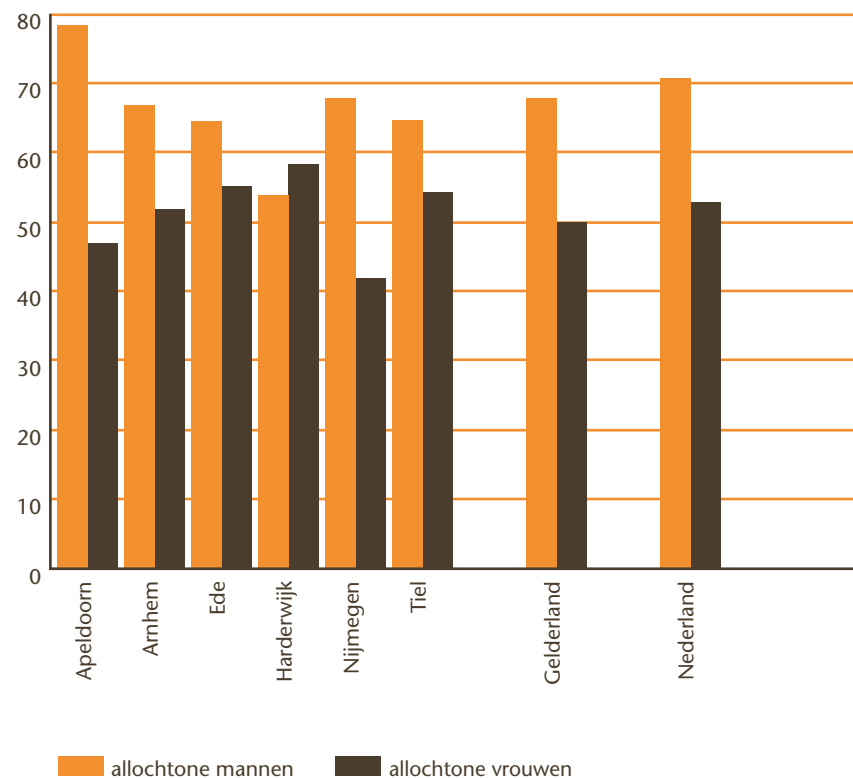
Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

genoemde gemeenten ligt meestal rond het gemiddelde van Gelderland en Nederland in totaal. Alleen Harderwijk en Nijmegen liggen onder beide gemiddelden. In Doetinchem kent de allochtone bevolking juist een hogere arbeidsmarktparticipatie dan in Gelderland en Nederland. Dit is tevens de enige gemeente in Gelderland waar de arbeidsmarktparticipatie van allochtonen hoger is dan van autochtonen. Dit is een opvallend gegeven.

Figuur 7a Bruto arbeidsmarktparticipatie van autochtonen en allochtonen in 2004

Figuur 7b Bruto arbeidsmarktparticipatie van allochtone mannen en allochtone vrouwen in 2004

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Figuur 7b laat voor zes gemeenten zien hoe de verschillen zijn tussen allochtone mannen en vrouwen als het gaat om de arbeidsmarktparticipatie. In Nederland en Gelderland is het verschil in arbeidsmarktparticipatie tussen deze twee groepen bijna 20% waarbij de mannen hoger scoren dan de vrouwen. In de verschillende Gelderse gemeenten ligt dit anders. Zo zien we dat er een groot verschil in arbeidsparticipatie tussen allochtone mannen

en vrouwen is in Apeldoorn (ruim 30% verschil). Ook in Nijmegen is het verschil groot (rond de 20%) in vergelijking met de andere genoemde gemeenten. In Harderwijk zien we dat de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen juist hoger is dan van de mannen. Binnen deze gemeente is het verschil tussen mannen en vrouwen overigens het kleinst.

Niet-werkende werkzoekenden

Nu we inzicht hebben in de arbeidsmarktparticipatie, richten we ons op het aantal mensen dat ingeschreven staat als niet-werkende werkzoekende (NWW) bij het CWI. We zien in tabel 4a het aantal niet-werkende werkzoekenden naar herkomst aangegeven per gemeente. Voor een aantal groepen zijn de aantallen dusdanig klein dat daar geen gegevens beschikbaar over kunnen worden gesteld (aangegeven door <10). We zien dat de grootste groepen werkzoekenden uit de TMSA-groep (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen en Arubanen) zich bevinden in Arnhem, Nijmegen en Ede. De grootste groepen NWW Turken vinden we in Arnhem, Nijmegen en Apeldoorn. De Marokkaanse werkzoekenden vinden we vooral

Tabel 4a Totaal aantal NWW naar herkomst op 1 januari 2005

	Totaal	waaronder:					
		Nederland	Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overige niet-Nederlanders
Apeldoorn	6.223	5.009	316	69	96	41	692
Arnhem	11.311	8.110	901	315	162	198	1.625
Culemborg	1.086	747	37	200	<10	<10	91
Doesburg	649	515	85	<10	<10	<10	44
Doetinchem	2.461	2.032	137	11	<10	<10	271
Ede	3.407	2.510	228	270	<10	24	365
Harderwijk	1.364	999	149	69	–	<10	144
Nijmegen	10.860	8.204	552	317	153	78	1.556
Tiel	2.165	1.523	272	172	<10	<10	185
Wageningen	1.368	1.121	<10	24	<10	21	198
Zutphen	2.453	2.066	141	34	<10	14	194
Gelderland	76.538	61.997	3.707	1.839	495	489	8.011
Nederland	704.110	526.027	30.867	36.061	11.349	20.767	79.039

in Nijmegen, Arnhem en Ede. Antilliaanse, Arubaanse en Surinaamse werkzoekenden staan in Arnhem, Nijmegen en Apeldoorn het meest ingeschreven. De concentratie van niet-werkende werkzoekenden in deze gemeenten hangt samen met het feit dat in deze gemeenten de grootste groepen niet-westerse allochtonen wonen.

Niet-werkende werkzoekende vrouwen

In tabel 4b kijken we specifiek naar het aantal niet-werkende werkzoekende allochtone vrouwen. We zien dan dat de grootste groepen werkloze

Tabel 4b Totaal aantal NWW vrouwen naar herkomst op 1 januari 2005

	Totaal	waaronder:					
		Nederland	Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overige niet-Nederlanders
Apeldoorn	2.981	2.375	151	34	38	13	370
Arnhem	5.411	3.903	418	129	76	82	803
Culemborg	497	365	19	65	<10	<10	43
Doesburg	308	235	47	–	<10	<10	24
Doetinchem	1.214	996	66	<10	<10	<10	139
Ede	1.641	1.227	117	101	<10	12	179
Harderwijk	743	538	91	33	–	<10	79
Nijmegen	5.299	4.093	248	137	64	41	716
Tiel	1.122	780	158	74	<10	<10	102
Wageningen	600	509	–	<10	<10	11	70
Zutphen	1.213	1.030	68	11	<10	<10	94
Gelderland	37.208	30.156	1.836	762	223	239	3.992
Nederland	344.249	256.835	12.808	18.288	6.097	11.252	38.969

Bron: Arbeidsmarktmonitor Centrum voor Werk en Inkomen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

allochtone vrouwen uit de vier grootste groepen zich bevinden in Arnhem, Nijmegen en Apeldoorn. De grootste groepen Turkse vrouwen vinden we in Arnhem, Nijmegen en Tiel. Marokkaanse vrouwen vinden we vooral in Nijmegen, Arnhem en Ede. Antilliaanse, Arubaanse en Surinaamse vrouwen staan in Arnhem, Nijmegen en Apeldoorn het meest ingeschreven.

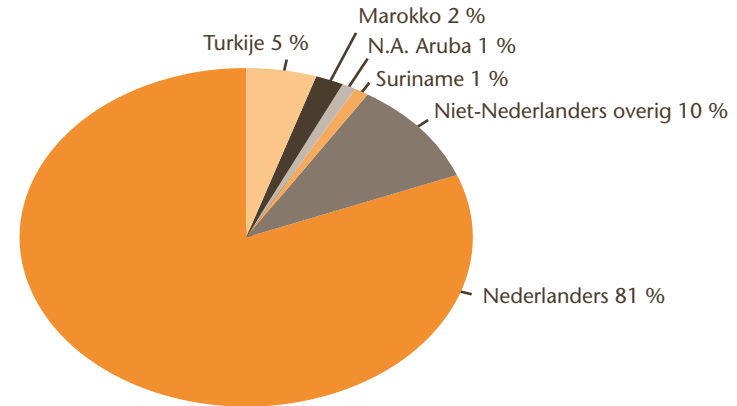
Voor meer informatie over vrouwen op de arbeidsmarkt verwijzen wij naar bijlage 2 waarin een korte samenvatting wordt gegeven van de *Marktverkenning allochtone vrouwen en toeleiding naar de arbeidsmarkt*, die Osmose heeft uitgevoerd.

Verdeling van niet-werkende werkzoekenden

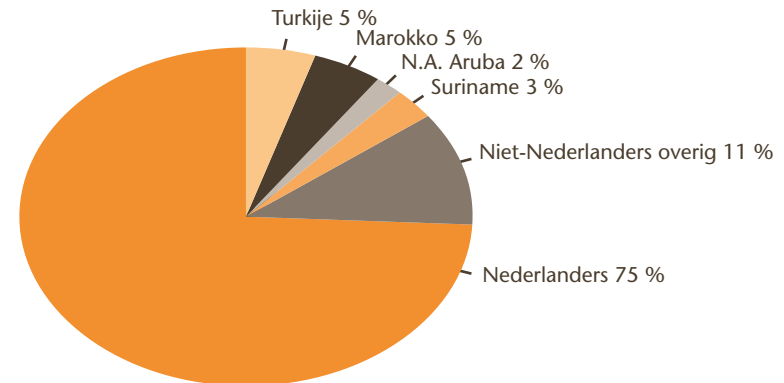
Als we kijken naar hoe de verschillende niet-westerse allochtone groepen verdeeld zijn over het totaal aantal niet-werkende werkzoekenden in Gelderland en Nederland (figuur 8a en 8b), dan zien we dat er kleine verschillen bestaan. In Gelderland blijken zich onder de werkzoekenden minder allochtonen van de TMSA-groep te bevinden dan dat landelijk het geval is. Alleen de Turken maken een even groot onderdeel uit van de niet-werkende werkzoekenden in Gelderland en Nederland.

Als we kijken naar de verdeling van niet-werkende werkzoekenden van 40 jaar of ouder (figuur 8c en 8d), dan zien we dat in Gelderland relatief gezien, minder Marokkaanse en Surinaamse ouderen deel uitmaken van de werkzoekenden dan op Nederlands niveau.

Figuur 8a Verdeling Gelderse NWW naar herkomst op 1 januari 2005

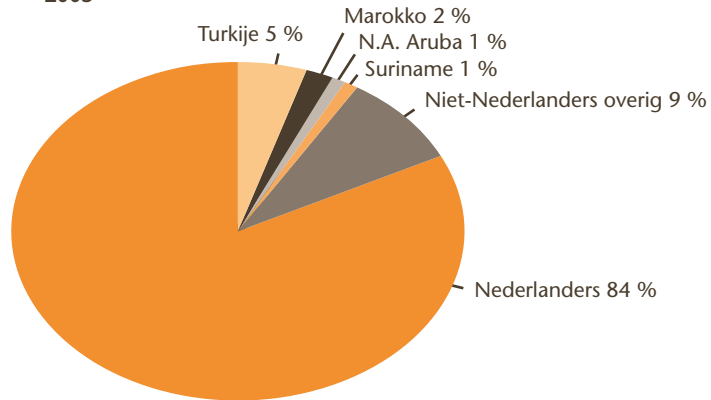

Figuur 8b Verdeling Nederlandse NWW naar herkomst op 1 januari 2005

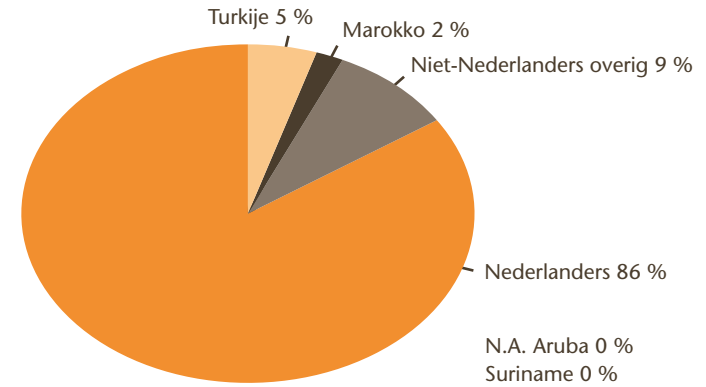

Bron: Arbeidsmarktmonitor Centrum voor Werk en Inkomen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

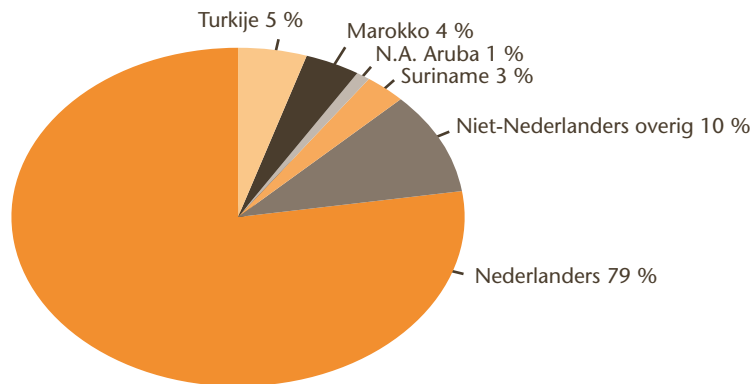
Figuur 8c Verdeling Gelderse NWW van 40 jaar of ouder naar herkomst op 1 januari 2005

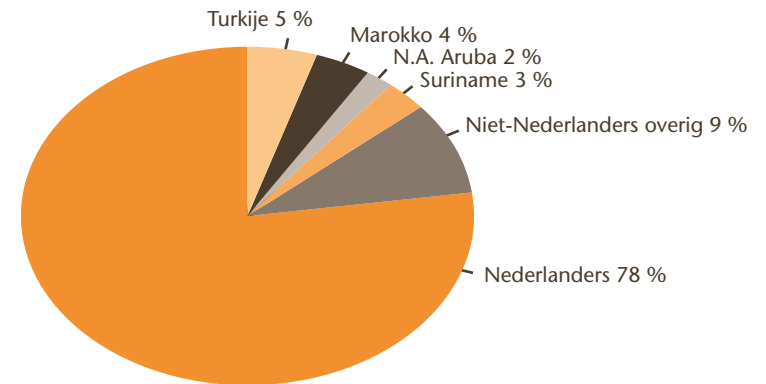
Figuur 8e Verdeling Gelderse NWW onder de 23 jaar naar herkomst op 1 januari 2005⁴

Figuur 8d Verdeling Nederlandse NWW van 40 jaar of ouder naar herkomst op 1 januari 2005

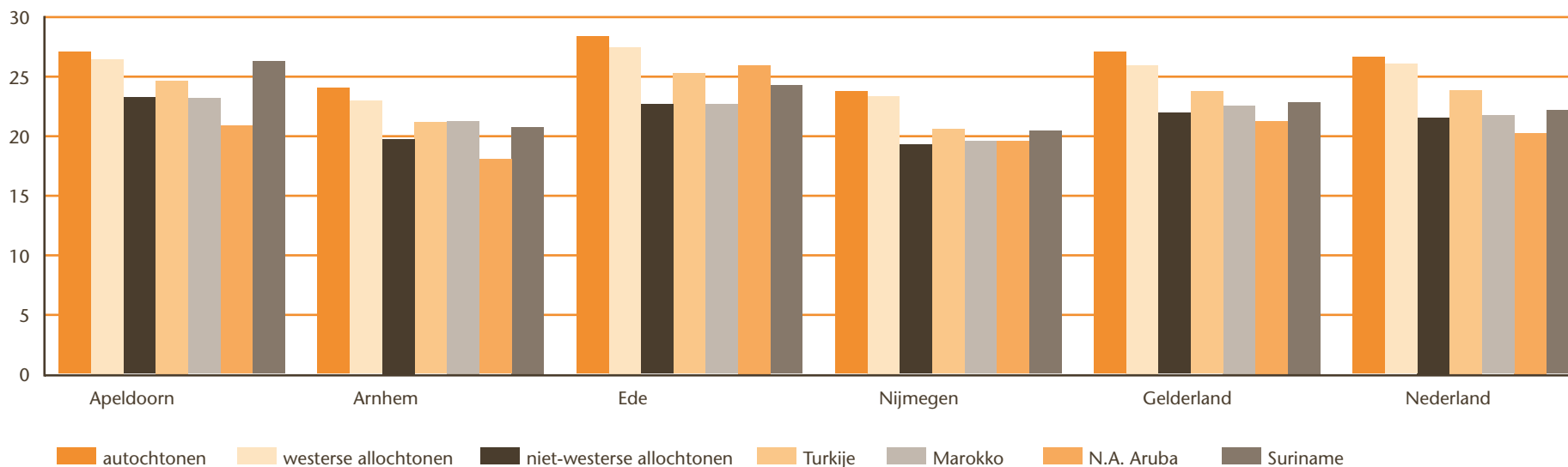
Figuur 8f Verdeling Nederlandse NWW onder de 23 jaar naar herkomst op 1 januari 2005

⁴ De groepen Antillianen en Arubanen en Surinamers uit dit figuur zijn dermate klein, dat geen exacte gegevens beschikbaar zijn vanwege privacy redenen.

Bron: Arbeidsmarktmonitor Centrum voor Werk en Inkomen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Figuur 9 Besteedbaar inkomen (x 1.000 euro) van particuliere huishoudens naar herkomst en regio op 1 januari 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Verdeling van niet-werkende werkzoekende jongeren

Kijken we naar de groep ingeschreven niet-werkende werkzoekenden van jonger dan 23 jaar (figuur 8e en 8f), dan zien we het volgende. Op het niveau van Nederland zijn er meer allochtone jongeren werkloos (22%) dan in Gelderland (14%). Alleen het aandeel Turkse jongeren en overige niet-Nederlandse jongeren is op Gelders en landelijk niveau even groot.

Inkomen

We hebben ook gegevens verzameld over het besteedbaar inkomen.⁵ Deze gegevens zijn beschikbaar voor vier van de elf gemeenten. In figuur 9 zien we dat het verschil in hoogte van inkomen tussen de verschillende groepen

behoorlijk verschilt. De autochtonen en westerse allochtonen hebben gemiddeld het hoogste inkomen. Van de niet-westerse allochtonen hebben Turken het hoogste en Antillianen en Arubanen het laagste inkomen. Het Gelderse beeld lijkt in het algemeen op dat wat we in Nederland zien. Tussen de vier grote steden in Gelderland (Apeldoorn, Arnhem, Ede en Nijmegen) zijn de verschillen groter. We zien hier dat Ede gemiddeld de hoogste inkomens heeft. Voor alle groepen ligt dit hoger dan het landelijk gemiddelde. Opvallend is dat in Ede de best verdienende allochtonen juist de Antillianen en Arubanen zijn terwijl dit in Gelderland en Nederland de minst verdienende groep is. In Apeldoorn hebben de Surinamers het hoogste inkomen van de TMSA-groep en in Arnhem zijn dit de Marokkanen. Alleen in Nijmegen zijn de Turken de best verdienende groep. Nijmegen kent gemiddeld tevens de laagste inkomens van deze vier steden.

⁵ Het bruto-inkomen verminderd met onder meer loon-, inkomsten- en vermogensbelasting en premies resulteert in het besteedbaar inkomen (CBS).

3. Onderwijs

Dit hoofdstuk richt zich op de huidige stand van zaken in het onderwijs. Zo kijken we naar de deelname van kinderen in het basisonderwijs, de cito-scores, zwarte en witte scholen, cijfers met betrekking tot voortijdig schoolverlaten en het onderwijsniveau van de beroepsbevolking.

Leerlingen in het basisonderwijs

Om een indruk te krijgen van het aantal niet-westerse allochtone leerlingen in het basisonderwijs, kijken wij naar de achterstandsscores die het Ministerie van Onderwijs hanteert. In het basisonderwijs wordt niet geregistreerd naar herkomst, maar op basis van het principe van de gewichten-leerlingen. Elke leerling krijgt een bepaald "gewicht". Een hoger gewicht

Tabel 5 Aantal leerlingen en leerlingen met een achterstandsscore in het basisonderwijs in het schooljaar 2003/2004*

	Totaal aantal leerlingen	waarvan met achterstandsscore:					Percentage leerlingen met 1,9-score	Gemiddelde gemeentelijke achterstands- score
		1,0	1,25	1,4	1,7	1,9		
Apeldoorn	13.984	11.256	1.327	<10	96	1.297	9,3	1,11
Arnhem	11.173	7.174	1.178	<10	40	2.775	24,8	1,25
Culemborg	2.992	2.247	177	0	<10	562	18,8	1,19
Doesburg	1.250	901	168	0	<10	179	14,3	1,16
Doetinchem	5.511	4.538	521	<10	<10	446	8,1	1,10
Ede	11.524	8.780	1.589	<10	11	1.142	9,9	1,12
Harderwijk	4.197	3.114	479	0	14	590	14,1	1,16
Nijmegen	12.023	8.717	1.360	45	47	1.854	15,4	1,17
Tiel	4.302	2.996	465	0	19	822	19,1	1,20
Wageningen	2.533	2.168	213	0	<10	149	5,9	1,07
Zutphen	4.574	3.857	376	<10	12	328	7,2	1,09
Gelderland	193.437	151.962	25.171	108	605	15.591	8,1	1,11
Nederland	1.547.729	1.163.263	184.115	1.342	3.223	195.786	12,6	1,15

* De gegevens zijn gerangschikt naar de woongemeente van de leerling

Bron: CBS, bewerkt door Sociale atlas provincie Gelderland en Gidz, 2006

betekent een hoger risico om een onderwijsachterstand op te lopen. Het geldt dat het Ministerie van Onderwijs beschikbaar stelt aan scholen is afhankelijk van het gewicht van de leerlingen. Omdat onder de 1.9 leerlingen alleen niet-westerse allochtone leerlingen met laag opgeleide ouders vallen, zijn niet-westerse leerlingen met hoog opgeleide ouders niet terug te vinden in de statistieken. Dit zijn de verschillende gewichten:

- 1.25 leerlingen: Nederlandse leerlingen van ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau
- 1.4 leerlingen: schipperskinderen
- 1.7 leerlingen: woonwagen- en zigeunerkinderen
- 1.9 leerlingen: allochtone leerlingen van ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau
- 1.0 leerlingen: alle overige leerlingen⁶

In tabel 5 zien we dat Arnhem het hoogste percentage 1.9 leerlingen kent in het basisonderwijs. Daarna volgen Tiel en Culemborg. Het kleinste percentage 1.9 leerlingen vinden we in Wageningen. Als we in de laatste kolom naar de gemiddelde achterstandsscore kijken (waarin alle gewichtenleerlingen worden meegenomen), dan zien we dat ook hier Arnhem de hoogste score heeft, gevolgd door Tiel en Culemborg.

Citoscores

Elk jaar doen de leerlingen van groep 8 in het basisonderwijs mee aan de citotoets. Er zijn geen cijfers beschikbaar voor de specifieke scores in Gelderland en haar gemeenten. Wel kan men op landelijk niveau de scores van 1.9 leerlingen vergelijken met andere leerlingen. We zien dan in tabel 6 dat 1.9 leerlingen lager scoren dan alle andere gewichtenleerlingen met uitzondering van de 1.7 leerlingen (woonwagen- en zigeunerkinderen).

⁶ Overigens gaat per 1 augustus 2006 een nieuwe gewichtenregeling gelden voor 4 en 5-jarigen. De nieuwe regeling wordt in fasen ingevoerd en is op 1 augustus 2010 volledig ingevoerd.

Tabel 6 Aantal en percentage gewichtenleerlingen en hun gemiddelde citoscores in 2006

Gewicht	onbekend	1.0	1.25	1.4	1.7	1.9
Aantal	18.677	95.653	14.965	189	235	16.023
Percentage	12,8	65,5	10,3	0,1	0,2	11,0
Standaardscore	535,8	536,8	529,7	530,4	527,1	528,4

Bron: Citogroep Primair Onderwijs, Arnhem, 2006

Zwarte en witte scholen

We hebben ook in kaart gebracht hoe de niet-westerse allochtone leerlingen in het basisonderwijs verdeeld zijn over de scholen binnen hun gemeente. In 2005 heeft Osmose een korte verkenning uitgevoerd naar de verdeling van zwarte en witte scholen in Gelderland als voorbereiding op de expertmeeting *Spreading of Verleiding: witte en zwarte scholen in Gelderland*. Het betreft hier scholen uit het basisonderwijs. Om enig inzicht te krijgen in het aantal zwarte scholen in Gelderland hebben we in deze verkenning de scholen in de 8 GSO-gemeenten verdeeld in: witte scholen (minder dan 10% allochtone of 1.9 leerlingen), zwarte scholen (meer dan 50%) en zogenaamde grijze scholen (meer dan 10% en minder dan 50%).⁷

Bij de interpretatie van deze cijfers dient echter rekening te worden gehouden met het feit dat wij hier alleen laten zien waar de scholen met hoge concentraties 1.9 leerlingen zich bevinden. Deze cijfers laten de relatie van het aandeel 1.9 leerlingen met het allochtone bevolkingsaandeel van de buurt buiten beschouwing. Ook zeggen deze cijfers niets over de kwaliteit van de scholen.

⁷ Wij zijn ons ervan bewust dat er verschillende definities van zwarte en witte scholen gehanteerd worden. Zo kan een school ook pas zwart genoemd worden als de school meer allochtone leerlingen heeft dan verwacht mag worden op basis van het percentage allochtonen in de wijk of buurt. Wij hebben hier niet voor gekozen omdat de scholen in "zwarte" buurten dan buiten beeld blijven.

We zien in tabel 7 dat Arnhem en Nijmegen het hoogste percentage zwarte scholen hebben en Tiel het laagste. Als we de zwarte en grijze scholen bij elkaar optellen dan scoort Tiel het hoogst en Doetinchem het laagst. Hieruit kun je afleiden dat de leerlingen in Tiel meer verspreid zijn over de scholen dan bijvoorbeeld in Arnhem en Nijmegen.

Tabel 7 Witte, grijze en zwarte basisscholen in 8 gemeenten op 1 oktober 2004

Gemeente	Totaal aantal Scholen	Wit		Grijs		Zwart	
		Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Apeldoorn	72	50	70	14	19	8	11
Arnhem	46	19	46	15	33	12	26
Doetinchem*	24	17	71	6	25	1	4
Ede	35	17	49	13	37	5	14
Harderwijk*	23	14	61	7	30	2	9
Nijmegen	41	19	46	14	34	8	20
Tiel	14	3	21	11	79	0	0
Zutphen*	18	12	67	5	28	1	5
Totaal	273	151	55	85	31	37	14

* Cijfers betreffen 1 oktober 2005

Bron: gemeenten, bewerkt door Osmose, 2006

Voor een uitgebreid overzicht van de verdeling van allochtonen en/of gewichtenleerlingen per basisschool in vijf van deze gemeenten verwijzen wij naar bijlage 3 t/m 7.

Leerlingen in het voortgezet onderwijs

Voor de leerlingen binnen het voortgezet onderwijs, presenteren wij cijfers van het aantal cumi-leerlingen. Onder cumi-leerlingen vallen leerlingen uit culturele minderheden. Niet iedere leerling van een culturele minderheid valt echter binnen de regeling.⁸ In tabel 8 zien we dat in het voortgezet onderwijs het aandeel cumi-leerlingen over het algemeen rond de 2% ligt. Voor het praktijk onderwijs is dit een krappe 1%. Zutphen is bovendien de enige gemeente waar meer cumi-leerlingen in het praktijk-onderwijs zitten dan in de rest van het voortgezet onderwijs.

⁸ De cumi-regeling zal met ingang van 1 januari 2007 worden vervangen door het Leerplusarrangement Voortgezet Onderwijs.

Tabel 8 Aantal leerlingen en aantal cumi-leerlingen in het voortgezet onderwijs naar herkomst op 1 oktober 2005*

	Totaal aantal leerlingen	voortgezet onderwijs exclusief praktijkonderwijs					praktijkonderwijs				
		cumi- leerlingen		waarvan			Aantal cumi- leerlingen	waarvan			
		Aantal	%	Turkije	Marokko	N.A. Aruba Suriname		Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname
Apeldoorn	13.180	247	2%	12	-	<10	76	40	<10	<10	<10
Arnhem	9.977	333	3%	25	<10	10	118	37	14	14	12
Culemborg	3.619	92	3%	-	<10	<10					
Doetinchem	5.765	120	2%	<10	-	-	67	30	<10	<10	<10
Ede	5.349	102	2%	<10	<10	-					
Harderwijk	4.332	41	1%	<10	<10	-	38	17	<10	<10	<10
Nijmegen	14.677	295	2%	22	22	<10	124	32	21	10	11
Tiel	2.815	58	2%	-	<10	-					
Wageningen	2.065	70	3%	-	-	-					
Zutphen	6.088	31	1%	-	-	<10	43	26	<10	-	-
Gelderland	109.882	1.906	2%	87	47	36	573/1	221	76	27	33
Nederland	905.734	18.924	2%	1.422	1.574	1.187	5.064/1	1.231	1.119	474	670

*Er zijn geen gegevens beschikbaar voor Doesburg omdat Doesburg geen onderwijstype binnen de grenzen heeft waar geregistreerd wordt op cumi-leerlingen.

Bron: CFI 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Leerlingen in het hbo- en wetenschappelijk onderwijs

Tabel 9 geeft inzicht in het aantal niet-westerse allochtone leerlingen in het hbo- en wetenschappelijk onderwijs. Deze cijfers tonen aan dat er een zeer klein aantal niet-westerse allochtonen deelneemt aan het hbo- en wetenschappelijk onderwijs. Het percentage Turken, Marokkanen en Surinamers afzonderlijk komt zowel op Gelders als op Nederlands niveau onder de 1%.

Tabel 9 Aantal studenten in het hbo- en wetenschappelijk onderwijs naar herkomst

	Totaal aantal studenten	waarvan			
		Nederland	Turkije	Marokko	Suriname
Arnhem	26.030	23.527	30	19	10
Doetinchem	661	658	-	-	-
Ede	3.616	3.575	<10	-	<10
Nijmegen	17.367	16.566	14	13	11
Wageningen	5.290	4.300	<10	<10	<10
Gelderland	55.325	50.474	48	34	30
Nederland	557.751	517.369	787	1.254	990

Bron: CFI 2006, bewerkt door Gidz, 2006

Voortijdig schoolverlaters

Met betrekking tot het voorgezet onderwijs is de aandacht binnen het integratiedebat vooral gericht op het voortijdig schoolverlaten. In tabel 10 is een overzicht gegeven van het aantal gemelde voortijdig schoolverlaters volgens het RMC (Regionale Meldcentra).⁹ De regio's waarvoor deze cijfers beschikbaar zijn corresponderen niet met de elf gemeenten, maar geven wel

Tabel 10 Aantal gemelde voortijdig schoolverlaters 2003-2004

Regio	Totaal	waarvan				waarvan	
		etniciteit onbekend	autoch- toon	allochtoon Aantal	%	niet-westers	westers
Arnhem	948	11	722	215	23%	onbekend	onbekend
Nijmegen	1.717	<10	1.084	626	36%	491	135
Arnhem/Nijmegen	2.665	18	1.806	841	31%	onbekend	onbekend
Stedendriehoek	790	83	538	169	21%	124	45
West Veluwe-Vallei	564	22	448	94	17%	onbekend	onbekend
Achterhoek	930	122	631	177	19%	onbekend	onbekend
Rivierenland	545	onbekend	459	86	16%	onbekend	onbekend
Noordwest-Veluwe	578	20	547	11	2%	10	<10
Gelderland *	6.056	249	4429	1378	23%	onbekend	onbekend

*Exclusief Hatter, Heerde, Lochem, Neede, Nijkerk, maar inclusief Deventer, Mook en Middelaar, Rhenen, Renswoude en Veenendaal

Bron: RMC's, bewerkt door Sociale Atlas provincie Gelderland en Gidz, 2006

een beeld van de verdeling van deze cijfers binnen Gelderland. Ook de registratie naar herkomst is beperkt. We kunnen daarom geen conclusies trekken voor niet-westerse allochtone schoolverlaters.

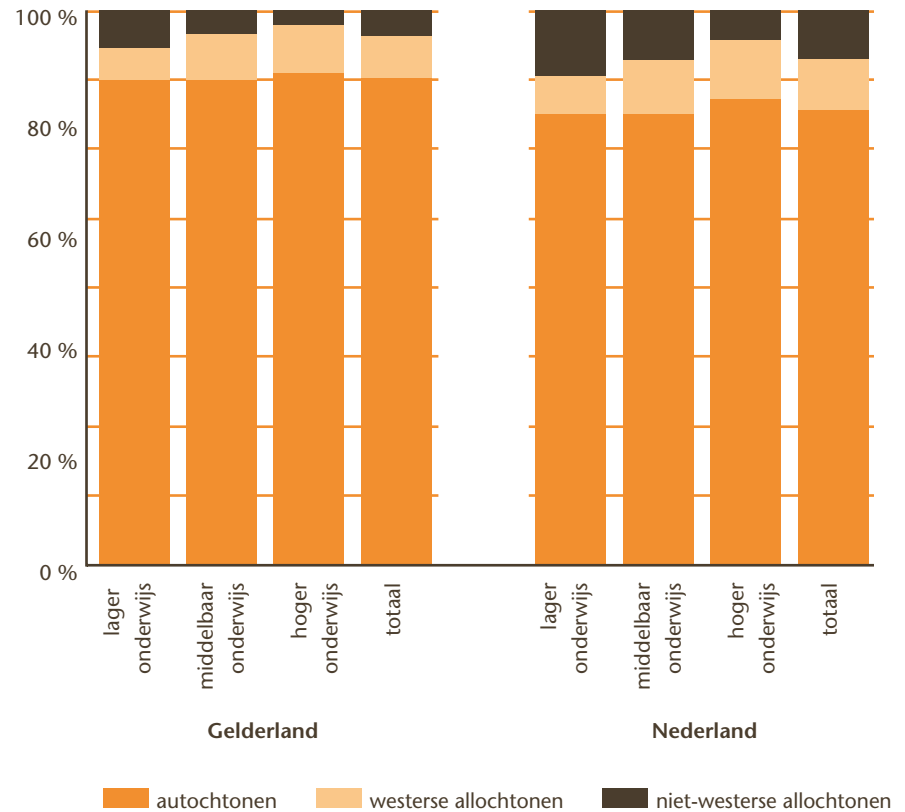
Als we kijken naar het percentage allochtone leerlingen dat voortijdig de school verlaat, zien we dat dit percentage voor Nijmegen het hoogst is met 36%. Daarna volgen Arnhem/Nijmegen met 31% en de regio Arnhem met 23%. In het kader van deze problematiek heeft Osmose in 2004 en 2005 een mentorproject uitgevoerd op vier ROC's in Gelderland. Voor meer informatie over de effecten van dit project verwijzen wij naar bijlage 8.

⁹ Het aantal meldingen komt niet altijd overeen met het aantal werkelijke gevallen van voortijdig schooluitval.

Onderwijsniveau van de beroepsbevolking

We sluiten dit hoofdstuk af met gegevens over het onderwijsniveau van de beroepsbevolking. Dit toont namelijk welk onderwijs de beroepsbevolking heeft genoten. In figuur 10 zien we dat het hoogste percentage niet-westerse allochtonen van de beroepsbevolking steeds te vinden is op het niveau van het lager onderwijs. Dit geldt zowel voor Gelderland als voor Nederland. Daarnaast zien we dat naarmate het niveau van het onderwijs omhoog gaat, het percentage van de niet-westerse allochtonen daalt. Dit beeld zien wij zowel op Gelders als op landelijk niveau. Evenals bij het beroepsniveau in hoofdstuk 2 (figuur 5) zien we ook hier dat juist het omgekeerde geldt voor de westerse allochtonen. Zij zijn in Gelderland en Nederland juist het minst te vinden in het lager onderwijsniveau en hun aandeel wordt groter naarmate het onderwijsniveau stijgt. Alhoewel moet worden opgemerkt dat het verschil tussen middelbaar en hoger onderwijs in Gelderland nihil is.

Figuur 10 Onderwijsniveau van de werkzame beroepsbevolking van 15-64 jaar naar herkomst voor Gelderland en Nederland in 2005

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006, bewerkt door Gidz, 2006

4. Leefbaarheid en veiligheid

In dit hoofdstuk gaan we in op de leefbaarheid en veiligheid in Gelderland en elf gemeenten. We presenteren cijfers over concentratie-wijken, aantallen verdachten en verdachte jongeren.

Concentratiebuurten en -wijken¹⁰

Omdat de leefbaarheid en veiligheid van de woonomgeving samenhangt met de mate waarin bepaalde bevolkingsgroepen geconcentreerd samenleven, richten we ons hier op concentratiebuurten en -wijken. Naarmate mensen van verschillende achtergronden meer verspreid leven over de verschillende wijken en buurten, lijkt dit meer bij te dragen aan het gevoel van leefbaarheid en veiligheid onder bewoners.

Om inzicht te krijgen in de spreiding van niet-westerse allochtone bewoners over de buurten in hun gemeenten, hebben we voor de elf gemeenten de buurten geteld waarin het percentage niet-westerse allochtone bewoners minimaal anderhalf keer het gemiddelde percentage van de stad is.¹¹ We hebben voor buurten in plaats van wijken gekozen omdat buurten over het algemeen kleiner zijn en daarom duidelijker aangeven waar de concentraties precies te vinden zijn.

Bij deze vergelijking dient rekening te worden gehouden met de verschillen tussen de eenheden die gemeten zijn. Niet elke buurt in tabel 11 telt evenveel inwoners. Zo zien we bijvoorbeeld in tabel 1 dat Nijmegen de meeste inwoners heeft, maar tabel 11 laat zien dat Nijmegen veel minder buurten telt dan Apeldoorn, Arnhem en Ede. En Harderwijk heeft bijna evenveel buurten als Ede maar meer dan twee keer zo weinig inwoners.

¹⁰ Het verschil tussen een wijk en een buurt is dat een buurt door de omgeving als een eenheid ervaren wordt en meestal gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van elementaire basisvoorzieningen. Een wijk is een samenvoeging van buurten die functioneel gericht zijn op een centrale buurt, met een ruimer assortiment aan voorzieningen. (Bron: www.thuisindestad.be)

¹¹ We gebruiken de indeling van buurten zoals die door het CBS gehanteerd wordt. Deze indeling stemt echter niet altijd overeen met die van de gemeenten (volgens de websites).

Daarnaast hebben sommige gemeenten geen buurten maar alleen wijken. Wijken zijn over het algemeen groter dan buurten.

Als we kijken naar het percentage concentratiebuurten/wijken in de elf gemeenten dan zien we dat gemiddeld zo rond de 15% van hun buurten concentratiebuurten betreft. Uitschieters zijn Apeldoorn met het laagste percentage (9%) en Doesburg met het hoogste percentage (29%). Dit zou te maken kunnen hebben met het verschil in grootte tussen de buurten in Apeldoorn en Doesburg.

Tabel 11 Concentratiebuurten per gemeente op 1 januari 2005

Gemeente	Buurten totaal	Concentratiebuurten	
		Aantal	%
Apeldoorn	95	9	9%
Arnhem	81	13	16%
Culemborg	8	2	25%
Doesburg	7	2	29%
Doetinchem	45	7	16%
Ede	64	11	17%
Harderwijk	59	7	12%
Nijmegen	44	9	20%
Tiel	25	3	12%
Zutphen	16	4	25%
Wageningen	13	2	15%
Totaal	457	69	15%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Osmose, 2006

In tabel 12 is een compleet overzicht gegeven van alle buurten/wijken in de elf gemeenten die 1,5 x of een hoger percentage niet-westerse allochtone bewoners hebben dan het gemiddelde van die stad. We zien dan dat in de meeste steden buurten voorkomen met een percentage van 30% niet-westerse allochtonen of hoger. Alleen Apeldoorn, Doesburg, Doetinchem en Wageningen kennen dergelijke hoge concentraties niet. Verder is het opvallend dat in Harderwijk een buurt 68% niet-westerse allochtone bewoners heeft, terwijl Harderwijk een gemiddelde kent van 10%. Daarnaast heeft Arnhem de meeste buurten die boven de 30% uitkomen, namelijk 12 van de 13 concentratiebuurten.

Tabel 12 Aantal en percentage niet-westerse allochtonen per concentratiebuurt per gemeente op 1 januari 2005

	Totaal bevolking		Niet-westerse allochtonen	
	absoluut	%	absoluut	%
Apeldoorn totaal	156.060	7	10.924	
Anklaar	5.050	21	1.061	
Kayersmolen-Noord	140	13	18	
Kerschoten	3.340	10	334	
Orden	6.490	15	974	
Rivierenkwartier	2.820	13	367	
Sluisoord	4.190	15	629	
Sprenkelaar	3.880	18	698	
Staatsliedenkwartier	3.100	21	651	
Arnhem totaal	141.320	17	24.024	
Arnhemse Broek	2.710	42	1.138	
Groene Weide	2.240	26	582	
Immerloo I	1.510	48	725	
Immerloo II	1.970	61	1.202	
Kamillehof en Bakenhof	2.350	37	870	

Tabel 12 (vervolg)

	Totaal bevolking		Niet-westerse allochtonen	
	absoluut	%	absoluut	%
Klarendal-Noord	2.450	37	907	
Klarendal-Zuid	2.440	34	830	
Malburgen-West	3.260	40	1.304	
Presikhaaf I	1.870	32	598	
Presikhaaf II	2.180	51	1.112	
Presikhaaf III	4.530	35	1.586	
Van Verschuerbuurt	450	31	140	
Zeegsingel en omgeving	2.290	53	1.214	
Culemborg totaal	27.140	13	3.528	
Industriegebied	1.700	33	561	
Verspreide huizen	1.460	21	307	
Doesburg totaal	11.380	10	1.138	
De Ooi	2.330	21	489	
Zuidelijk Molenveld	1.130	18	203	
Doetinchem totaal	56.750	6	3.405	
Hamburgerbroek	190	9	17	
Landelijk Wonen	520	10	52	
Muziekbuurt	870	18	157	
Oosseld en Vijverberg-Zuidwest	2.630	10	263	
Overstegen-West	2.330	10	233	
Schöneveld-Noord	1.510	10	151	
Schrijvers en dichtersbuurt	1.320	10	132	

(Zie ook volgende pagina)

Tabel 12 (vervolg)

	Totaal bevolking absoluut	Niet-westerse allochtonen %	absoluut
Ede totaal	106.420	7	7.449
Bloemenbuurt	2.850	12	342
De Burgen	2.220	45	999
De Dalen	2.040	13	265
De Horsten	2.410	25	603
Deelen	60	28	17
Elskamp	3.600	14	504
Hoogbouw-Zuid	2.410	32	771
Indische buurt	2.330	11	256
Kernhem	2.790	14	391
Klaphek	1.960	11	216
Uitvindersbuurt	2.260	27	610
Harderwijk totaal	40.880	10	4.088
De Wittenhagen-Zuid	1.500	40	600
Drielanden-Centrum	920	16	147
Hanzewaard	630	18	113
Stadsdennen-Oost	1.280	15	192
Stadsdennen-Zuidwest	600	68	408
Stromenwaard	830	18	149
Tinnegieter	1.180	26	307
Nijmegen totaal	158.220	12	18.986
Aldenhof	2.690	21	565
De Kamp	5.850	18	1.053
Hatert	9.720	18	1.750
Malvert	2.840	25	710
Meijhorst	3.600	30	1.080
Neerbosch	7.150	22	1.573
Neerbosch-West	140	18	25

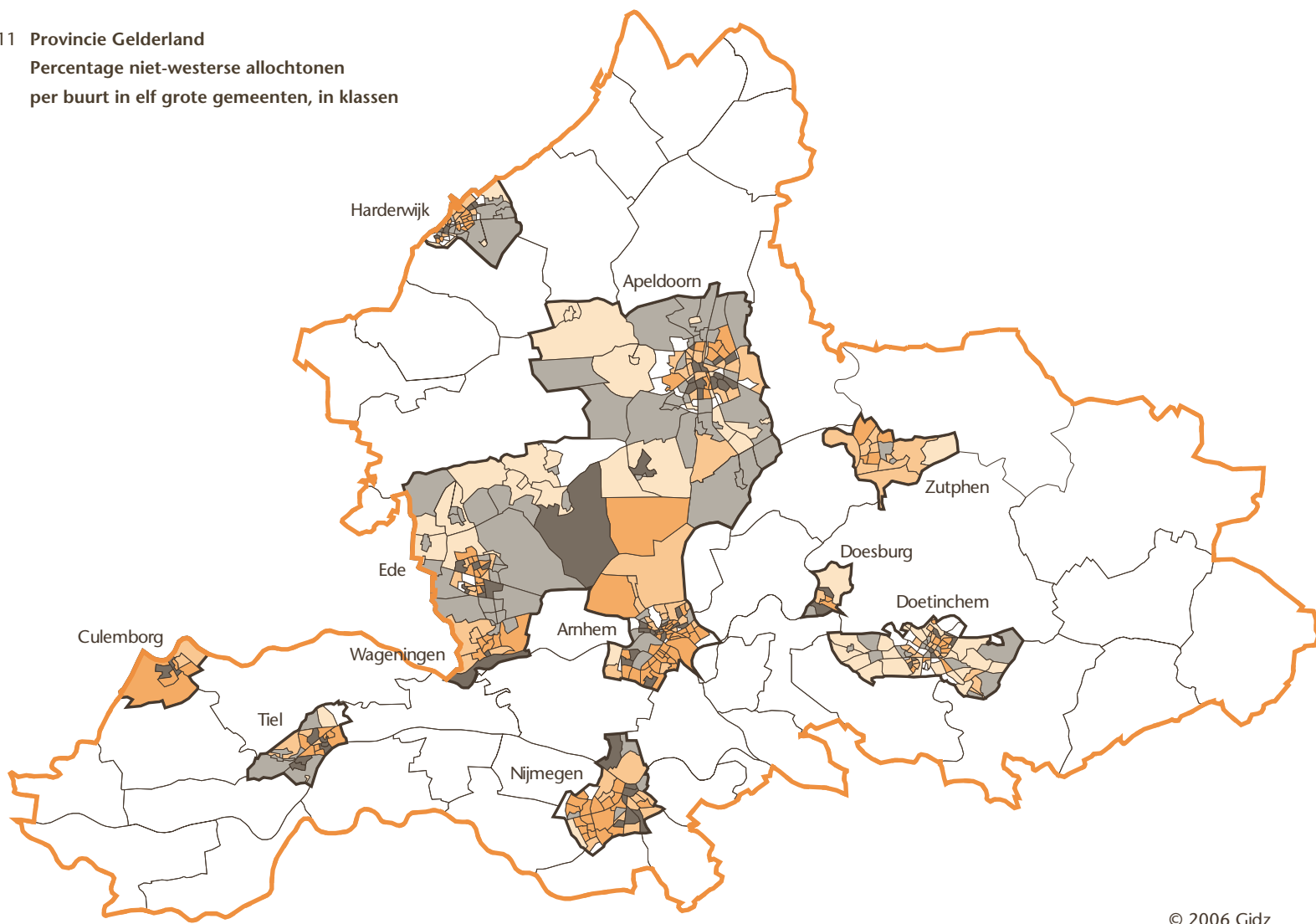
Tabel 12 (vervolg)

	Totaal bevolking absoluut	Niet-westerse allochtonen %	absoluut
Nije Veld	5.810	22	1.278
Wolfskuil	6.060	23	1.394
Tiel totaal	40.540	13	5.270
Hertogenwijk	2.080	42	874
Ooij	3.020	22	664
Ridderweide en Tiel-West	3.730	28	1.044
Zutphen totaal	46.190	7	3.233
Helbergen	2.040	24	490
Marswegkwartier	640	32	205
Staatsliedenkwartier en Pagemate	4.780	18	860
Voorsteralleekkwartier	1.180	15	177
Wageningen	35.220	11	3.874
Buitenwijk Tarthorst-Roghorst-			
Haverlande	4.390	25	1.098
Verspreide huizen			
Wageningse Berg, De En	800	24	192

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006, bewerkt door Osmose, 2006

Ook figuur 11 geeft een overzicht van het bovenstaande. De hoogst aantoonbare concentratie in dit figuur ligt overigens bij 10% en hoger. In dit figuur zien we een onverwacht hoge concentratie in de buurt Deelen, gemeente Ede. Dit hangt samen met het kleine aantal inwoners van deze buurt in combinatie met de aanwezigheid van een AZC.

Figuur 11 Provincie Gelderland
 Percentage niet-westerse alloctonen
 per buurt in elf grote gemeenten, in klassen

© 2006 Gidz

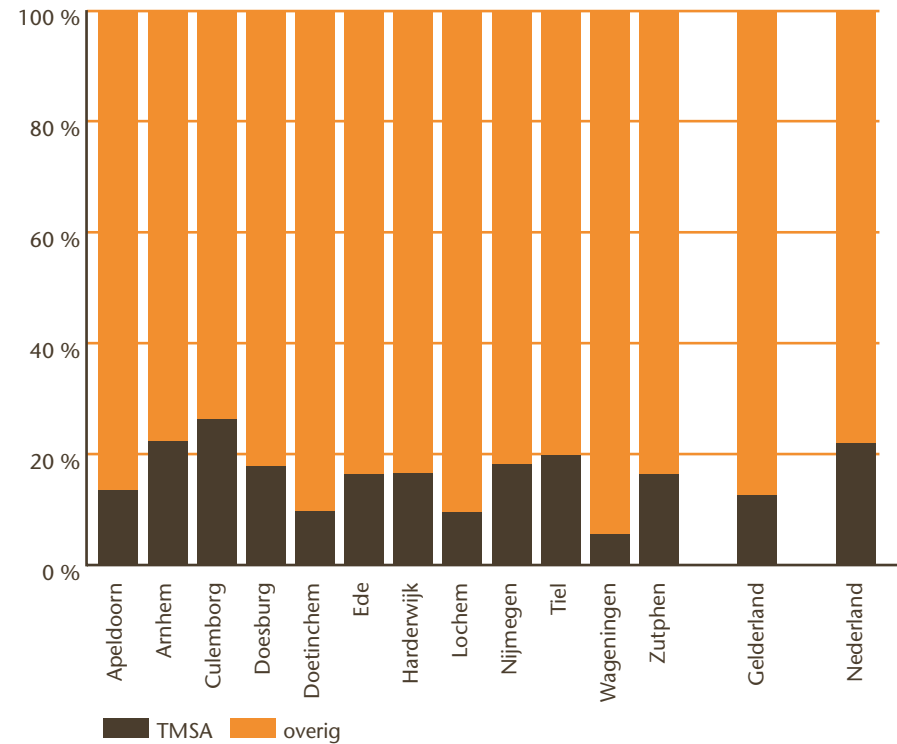

Criminaliteit

In het kader van leefbaarheid en veiligheid brengen we ook criminaliteitscijfers in Gelderland en de elf gemeenten in beeld. Zo zien we in figuur 12 welk aandeel van de verdachten van een misdrijf, zoals geregistreerd in het HKS, tot de TMSA-groep behoort. Als we kijken naar het aandeel Turkse, Marokkaanse, Antilliaans-Arubaanse en Surinaamse verdachten ten opzichte van het totaal aantal verdachten in 2004, dan zien we in figuur 12 dat dit aandeel aanzienlijk is, als we het vergelijken met de demografische cijfers. Lazen we in hoofdstuk 1 nog dat het percentage van de bevolking uit de TMSA-groep in Gelderland 3,8% bedraagt en in Nederland 6,9%, dan ligt het aandeel verdachten uit deze groep overall hoog. In Nederland is 22% van de verdachten afkomstig uit deze groep en in Gelderland ongeveer 13%. Ook tussen de Gelderse gemeenten onderling zijn er een aantal verschillen. We zien dat Arnhem, Culemborg en Tiel het hoogste percentage kennen. Culemborg komt boven het landelijke cijfer uit. In Doetinchem en Wageningen is dit aandeel het kleinst. Zij komen beiden onder het Gelderse gemiddeld uit.

We hebben tevens het aantal verdachten naar herkomst op een rijtje gezet in tabel 13. Omdat jongeren een speciale aandachtsgroep vormen, hebben we in tabel 14 in beeld gebracht hoe het staat met de jeugdige verdachten in Gelderland. We zien in tabel 13 dat in 2004 op Gelders niveau 28% van de verdachten allochtoon is en op landelijk niveau 38%. Voor jongeren was dit in 2004 met 30% (zie tabel 14) iets hoger dan het percentage van alle allochtone verdachten in Gelderland. In Nederland is dit in 2004 voor beide leeftijdsgroepen samen gemiddeld 37%. Daarnaast is er onder de jongeren in Gelderland tussen 2000 en 2004 een afname geweest van het percentage verdachte jongeren van 36% naar 30%. In Nederland is er juist sprake van een toename van 34% naar 37%.

Figuur 12 Aandeel Turkse, Marokkaanse, Antilliaans-Arubaanse en Surinaamse verdachten ten opzichte van het totaal aantal verdachten in 2004

Bron: HKS, 2006, voorbereking KLPD, nabewerkt door Gidz, 2006

Tabel 13 Aantal verdachten naar herkomst in 2004*

	Totaal	waaronder:						
		Nederland	allochtonen	waarvan				
				Turkije	Marokko	N.A. Aruba	Suriname	Overige niet-westerse allochtonen
Apeldoorn	2.215	1.592	623	137	46	69	45	167
Arnhem	2.766	1.554	1.212	232	102	126	153	353
Culemborg	312	174	138	<10	68	-	<10	30
Doesburg	147	97	50	26	-	-	-	-
Doetinchem	729	505	224	57	-	<10	<10	90
Ede	1.218	821	397	51	121	11	15	97
Harderwijk	624	458	166	63	32	-	<10	39
Nijmegen	1.770	1.102	668	107	104	75	37	227
Tiel	548	371	177	47	53	-	<10	23
Wageningen	380	241	139	<10	15	-	-	86
Zutphen	546	373	173	46	24	<10	12	35
Gelderland	19.959	14.391	5.568	972	748	371	418	1.673
Nederland	204.973	127.133	77.840	9.672	13.670	8.153	13.399	17.950
Niet-ingezetenen	22.037	2.536	19.501	433	825	803	1.005	11.413

* Opmerking: de rijtotalen kunnen afwijken ten gevolge van cellen met lage waarden

Bron: HKS, 2006, voorbereiding KLPD/DNRI, nabewerkt door Gidz, 2006

Tabel 14 Aantal jeugdige verdachten in 2000 en 2004 in Gelderland en Nederland, naar herkomst

	totaal	Allochtoon:		Waarvan				
		aantal	%	Turkije	Marokko	N.A.	Aruba	Suriname
Gelderland								
2000								
12 tot 18 jaar	1.843	664	36%	109	150		33	57
18 tot 24 jaar	3.231	941	29%	149	199		89	47
2004								
12 tot 18 jaar	3.043	921	30%	167	199		49	78
18 tot 24 jaar	4.898	1477	30%	222	263		88	92
Nederland								
2000								
12 tot 18 jaar	19.514	5.840	30%	613	1.623		501	386
18 tot 24 jaar	37.533	13.658	36%	1.246	3.042		1.339	949
2004								
12 tot 18 jaar	29.389	9.834	33%	1.663	2.913		659	469
18 tot 24 jaar	55.192	21.482	39%	2.267	4.779		1.899	1.203

Bron: HKS, 2006, voorbereiding KLPD/DNRI, nabewerkt door Gidz, 2006

5. Beeldvorming en communicatie

Dit hoofdstuk gaat over beeldvorming en communicatie in Gelderland en elf Gelderse steden. Binnen deze thema's is het moeilijk om cijfermatig materiaal te verzamelen. Daarom zal vooral worden ingegaan op eigen onderzoek naar beeldvorming en communicatie. In dit hoofdstuk beperken wij ons tot interculturalisatie, stemgedrag, participatie vrijwilligerswerk en discriminatie.

Interculturalisatie

In 2005 heeft Osmose twee onderzoeken verricht die zich bezighouden met de interculturalisatie. Ten eerste is er onderzoek gedaan naar de interculturalisatie binnen Gelderse jeugdzorginstellingen. In 2004 heeft de provincie Gelderland Osmose gevraagd een nulmeting met behulp van een quick scan uit te voeren in iedere afzonderlijke jeugdzorginstelling. Dit om snel inzicht te verkrijgen in de stand van zaken met betrekking tot interculturalisatie in deze instellingen.

In 2005 zijn de resultaten van deze nulmeting bekend gemaakt. In de tabel 15 wordt een overzicht gegeven van het percentage niet-westerse allochtone cliënten, medewerkers en leidinggevendenden per organisatie. We zien in deze tabel dat het percentage allochtone leidinggevendenden over het algemeen geen afspiegeling vormt van het aantal allochtone medewerkers, behalve in het geval van Pactum. Daarnaast zien we dat ook het percentage allochtone medewerkers vaak een stuk lager ligt dan het percentage allochtone cliënten.

Ten tweede heeft Osmose een effectmeting gedaan bij de uitvoering van het project allochtone zorgconsulenten dat zich bezighoudt met het interculturaliseren van (een klein onderdeel van) de zorgsector. Het project was erop gericht de communicatie tussen huisartsen en hun allochtone patiënten te verbeteren. Meer informatie over deze effectmeting is te vinden in bijlage 9.

Tabel 15 Percentage niet-westerse allochtone cliënten, medewerkers en leidinggevendenden per Gelderse jeugdzorginstelling

organisatie	% allochtone cliënten	% allochtone medewerkers	% allochtone leidinggevendenden
Bredervoort-LSG*	–	3%	0%
De Waarden	10%	4%	0%
Dunamis	16%	2%	0%
Nové	12%	4%	0%
Passade/Rijn-Side	45%	7%	0%
Pactum	15%	6%	5%
GSJ Lindenhout*	27%	–	0%
Bureau Jeugdzorg GLD*	–	7%	0%
Harreveld**	88%***	16%	12%

* Bureau Jeugdzorg Gelderland en Bredervoort houden geen registratie bij van allochtone cliënten. Voor GSJ Lindenhout waren geen gegevens beschikbaar over de samenstelling van het personeel.

** Harreveld is een landelijke instelling

*** alleen VWS plaatsen zijn hierin meegenomen

Bron: Osmose, 2005

Stemgedrag

In het kader van de participatie van niet-westerse allochtonen hebben wij gekeken naar het stemgedrag van niet-westerse allochtonen. Voor de laatste gemeenteraadsverkiezingen zijn alleen cijfers naar herkomst beschikbaar voor de gemeente Arnhem. Uit de cijfers in tabel 16 blijkt dat de grootste meerderheid van de allochtonen uit de verschillende groepen gestemd heeft op de PvdA. Dit bevestigt het landelijke beeld dat uitgebreide media-aandacht kreeg. Landelijk bleek dat de opkomst onder niet-westerse allochtonen hoger was dan voorheen en dat zij met overgrote meerderheid hadden gestemd op de PvdA (de Volkskrant, 11 maart 2006).

Tabel 16 **Stemgedrag bij de gemeenteraadsverkiezingen van 9 maart 2006 in Arnhem naar herkomst**

	Totaal	Onderzoek onder:		
		Turken	Marokkanen	Surinamers Antillianen
PvdA	16.125	176	39	25
CDA	5.098	37	0	0
VVD	7.339	0	<10	<10
Groen Links	5.165	13	13	<10
D66	1.749	0	0	<10
SP	8.540	<10	<10	<10
Overig	11393	<10	0	<10
totaal geldige stemmen/ onderzoeksdeelname	55.409	231	57	34
blanco/nonrespons	212	230	61	34
opkomst/totaal	55.621	461	118	68
stemgerechtigd	111.317	1189	341	430
opkomstpercentage	50%	39%	35%	16%

Bron: verkiezingsuitslagen.nl en Instituut voor Migratie en Etnische Studies IMES, Universiteit van Amsterdam, 2006

Participatie vrijwilligerswerk

Naast het stemgedrag hebben we ook de deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk onderzocht. We hebben daarom de vraag over de herkomst van vrijwilligers neergelegd bij het instituut vrijwillige inzet CIVIQ. CIVIQ laat weten dat er geen landelijke of provinciale gegevens zijn over het aantal personen dat bij vacaturebanken/centrales staat ingeschreven. Dezelfde vraag is bij diverse Gelderse vrijwilligerscentrales neergelegd. Het algemene beeld dat hieruit naar voren komt is, dat allochtonen wei-

nig deelnemen aan of ingeschreven staan bij de meer officiële centrales. Dit betekent niet dat ze niet aan vrijwilligerswerk doen. Het gebeurt doorgaans meer in de “eigen kring”, zoals ook veel vrijwilligerswerk bij autochtonen veelal “categoraal” georganiseerd is, bijvoorbeeld naar geloofsachtergrond.

Bij Wisselwerk in Apeldoorn kunnen vrijwilligers op vacatures reageren. Er wordt niet bijgehouden uit welke groep mensen komen. Ook in Wageningen wordt niet bijgehouden welke nationaliteit mensen hebben. Steunpunt Vrijwilligerswerk Harderwijk laat weten dat zij niet over registratie van alle, naar schatting 8000, vrijwilligers van Harderwijk beschikken. De registratie betreft alleen mensen die via hen bemiddeld zijn naar vrijwilligerswerk. Slechts een klein deel van de vrijwilligers van vrijwilligersorganisaties wordt via vrijwilligerscentrales geworven en een veel groter deel via eigen netwerken. Bovendien voeren zij geen registratie van geboorteland van hun cliënten of van dat van hun ouders of grootouders. Harderwijk kent een redelijk grote Turkse en Marokkaanse gemeenschap. De indruk van Steunpunt Vrijwilligerswerk Harderwijk is dat deze mensen veel in eigen kring vrijwilligerswerk verrichten: bij de moskeeën of bij de culturele verenigingen. Ook Ede spreekt van “tal van allochtone vrijwilligersorganisatie waarin ‘eigen’ mensen actief zijn”, hoewel er hier toch ook wel een paar Turkse en Marokkaanse vrouwen bij de vrijwilligerscentrale ingeschreven zijn.

Eén vorm van vrijwilligerswerk is de zogenaamde mantelzorg. Osmose heeft in 2005 onderzoek gedaan naar allochtone mantelzorgers in Gelderland. Meer informatie over dit onderzoek is te vinden in bijlage 10.

Discriminatie

Naast interculturalisatie en participatie, die beiden als onderdeel in de notitie *Gelderland krijgt kleur* genoemd worden, hebben we ook het aspect discriminatie in dit hoofdstuk mee willen nemen omdat discriminatie iets zegt over hoe de communicatie tussen verschillende groepen ervaren kan worden. We hebben gekeken naar het aantal discriminatieklachten per antidiscriminatiebureau en meldpunt in Gelderland. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de discriminatiebureaus geen dekkend netwerk vormen in Gelderland. Uit het *Advies over de toekomst van antidiscriminatiebureaus* van

het Interprovinciaal Overleg (2005) blijkt zelfs dat de Provincie Gelderland met de bestaande bureaus slechts een dekking heeft van 26%. Dit is het percentage van de Gelderse bevolking dat toegang heeft tot een meldpunt discriminatie. We zien in tabel 17 dat in 2004 de meeste klachten in Nijmegen werden geregistreerd. In het geval van Ede, Nijmegen en Tiel zien we bij alle drie dat de meeste klachten werden geregistreerd in 2003. In Apeldoorn was dit in 2001.

Als we kijken door wie deze klachten werden ingediend, dan zien we dat van de TMSA-groep in Nederland het grootst aantal klachten wordt ingediend door allochtonen van Marokkaanse afkomst, vervolgens van Turkse,

Tabel 17 Aantal discriminatieklachten per antidiscriminatiebureau en meldpunt in Gelderland 2000-2004¹²

	2000	2001	2002	2003	2004
Apeldoorn	77	158	145	67	62
Arnhem*	32	55			
Ede	33	46	47	73	52
Nijmegen*	69	68	83	75	
Tiel	22	25	25	26	19
Nederland**	3.530	3.913	3.926	3.510	3.721

* Nijmegen is in de loop van 2000 gestart, Arnhem is in 2002 gestopt.

** de Nederlandse totalen in de diverse jaarrapportages wijken van elkaar af.

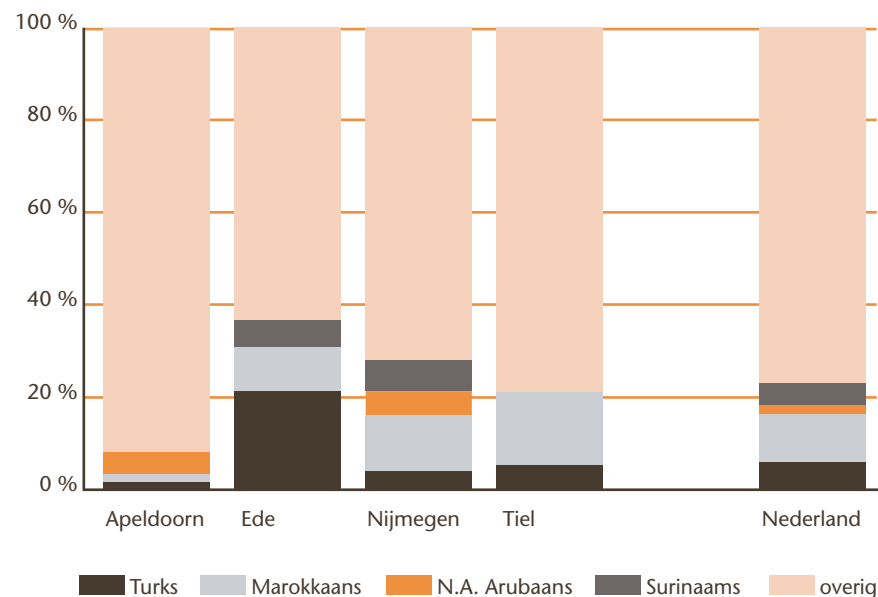
Bron: jaaroverzicht discriminatieklachten bij antidiscriminatiebureaus en meldpunten.

Kerncijfers 2000 tot en met Kerncijfers 2004, bewerkt door Gidz, 2006

¹² Klachtenbureau Apeldoorn omvat Stadsgewest Apeldoorn (Apeldoorn, Epe, Voorst), Doetinchem, Harderwijk en Zutphen; Klachtenbureau Ede omvat de gemeente Ede; Klachtenbureau Nijmegen omvat Stadsgewest Nijmegen inclusief Druten, West Maas en Waal, Maasdriel en Millingen aan de Rijn; Klachtenbureau Tiel heeft als werkgebied de gemeenten Tiel, Buren, Kesteren en Neerijnen.

Surinaamse en Antilliaans-Arubaanse afkomst (figuur 13). En dit terwijl er meer Turken en Surinamers in Nederland zijn dan Marokkanen. Dit is opvallend te noemen. Vergelijken we de Nederlandse situatie met die van de vier klachtenbureaus in Gelderland in 2004 dan zien we dat van de vier gemeenten in Ede het grootste aandeel van de klachten afkomstig is van de TMSA-groep. Namelijk meer dan 35%, terwijl dit landelijk ligt op nog geen 25%. Van alle klachten in Ede komt zelfs meer dan 20% van één groep, namelijk de Turken. Het grootste aandeel Marokkaanse klachten vinden we in Tiel, het grootste aantal Antilliaans-Arubaanse klachten in Apeldoorn en Nijmegen en Surinamers klaagden het meest in Nijmegen.

Figuur 13 Herkomst van het slachtoffer van de discriminatieklacht per gemeente in 2004

Bron: jaaroverzicht discriminatieklachten bij antidiscriminatiebureaus en meldpunten.

Kerncijfers 2000 tot en met Kerncijfers 2004, bewerkt door Gidz, 2006

6. Conclusie

We sluiten deze Integratiemonitor af met een conclusie waarin we een aantal opvallende gegevens die uit de integratiemonitor naar voren kwamen, trachten nader te verklaren. Vervolgens geven we aan waarin Gelderland zich onderscheidt van Nederland ten aanzien van de situatie van niet-westerse allochtonen en wat in de Gelderse gemeenten opvalt. We sluiten de conclusie af met een vooruitblik op de volgende monitor.

Analyse

In deze integratiemonitor zijn een aantal resultaten naar voren gekomen, die om een nadere verklaring vragen. De eerste is de conclusie dat een groter percentage van de niet-westerse allochtone werkzame beroepsbevolking in Gelderland wordt ingenomen door de Turken dan in heel Nederland het geval is. Het tegenovergestelde geldt voor Surinamers die nu juist op landelijk niveau een groter onderdeel uitmaken van de beroepsbevolking. Dit kan verklaard worden door de demografische cijfers (tabel 1) die laten zien dat in Gelderland het aandeel Surinamers onder de niet-westerse allochtonen (10%) kleiner is dan in Nederland (19%). Het aandeel Turken van de niet-westerse bevolking in Gelderland (31%) is juist groter dan in Nederland (20%). Op basis van de vergelijking met de demografische gegevens, blijkt dat Turken in Gelderland iets meer deel uitmaken van de werkzame beroepsbevolking dan verwacht mag worden (namelijk 37% in vergelijking met 31%). Op landelijk niveau maken de Surinamers iets meer deel uit van de werkzame beroepsbevolking dan verwacht mag worden (namelijk 26% in vergelijking met 19%). Waar het precies aan ligt dat deze twee groepen op verschillende niveaus relatief vaker werkzaam zijn, zou verder uitgezocht moeten worden.

Een tweede opvallend resultaat is dat Doetinchem de enige van negen Gelderse gemeenten is, waar de arbeidsmarktparticipatie van allochtonen hoger is dan van autochtonen. We hebben het CWI Doetinchem om een verklaring gevraagd. Zij kunnen zich wel herkennen in deze cijfers en zien een mogelijke verklaring in de aanwezigheid van een aantal grotere

productiebedrijven in Doetinchem die werknemers met lagere opleidingen aantrekken.

Een derde opvallend gegeven betreft de inkomens. Zo blijkt uit de cijfers dat in Ede de best verdienende allochtonen uit de TMSA-groep de Antillianen en Arubanen zijn, terwijl dit in Gelderland en Nederland de minst verdienende groep is. Van de vier steden waarvan het inkomen in beeld is gebracht, is in Ede het gemiddelde inkomen ook het hoogst maar dit verklaart nog niet waarom juist deze groep het meest verdient. Gemiddeld verdienen Turken in Gelderland en Nederland namelijk het meest van de TMSA-groep. Nader onderzoek zou kunnen uitwijzen of Antillianen en Arubanen die in Ede wonen, succesvoller zijn dan elders en hoe dat dan komt. Het zou ook kunnen liggen aan een enkeling met een dergelijke achtergrond die zo'n hoog inkomen heeft dat dat het gemiddelde van de groep omhoogstuwt. Maar we moeten ook rekening houden met het feit dat in de cijfers Antillianen en Arubanen steeds als een groep behandeld wordt, terwijl het om twee zeer diverse groepen gaat. Ook in Apeldoorn zien we iets dergelijks. Daar hebben Surinamers het hoogste inkomen en komt hun gemiddelde inkomen dicht in de buurt van dat van de westerse allochtonen. Zowel in Gelderland als in Nederland zijn de Surinamers, na de Turken de best verdienende groep maar hun inkomen verschilt aanzienlijk met dat van westerse allochtonen. Ook om dit verschijnsel te verklaren zou nader onderzoek moeten plaatsvinden.

Een vierde conclusie die uit de gegevens naar voren komt is dat in Tiel de allochtone en autochtone leerlingen in het basisonderwijs meer verspreid zijn over de scholen dan bijvoorbeeld in Arnhem en Nijmegen. We konden dit afleiden uit het feit dat Arnhem en Nijmegen het hoogste percentage zwarte scholen kent en Tiel het laagste. Maar als we de zwarte en grijze scholen bij elkaar optellen dan scoort Tiel het hoogst. Het feit dat Tiel zeer veel gemengde scholen kent waarbij het percentage allochtone leerlingen niet boven de 50% komt, is waarschijnlijk te verklaren door het actieve en gerichte spreidingsbeleid dat de gemeente Tiel sinds 1991 voert.

Als vijfde zijn opvallende resultaten te zien op het gebied van concentratiebuurten. We zien dat in Arnhem twaalf van dertien concentratiebuurten meer dan 30% niet-westerse allochtone inwoners heeft. Dit komt in eerste instantie door het hoge percentage niet-westerse allochtone bewoners dat Arnhem heeft. Daarnaast zien we dat de Arnhemse niet-westerse allochtonen verspreid wonen over meerdere wijken (de dertiende wijk kent 26% niet-westerse allochtone bewoners). Hierdoor ontstaan meerdere concentratiebuurten maar blijven extreem hoge concentraties beperkt. In Harderwijk zien we het tegenovergestelde. Daar blijken de niet-westerse allochtone bewoners zich juist vooral in dezelfde buurt te vestigen. Dit resulteert in een enkele buurt met een hele hoge concentratie (68%). Gezien het feit dat deze conclusies gebaseerd zijn op eenheden (buurten) die in grootte nogal kunnen verschillen, is het moeilijk hier een verklaring voor te geven. Concentratie en segregatie is overal aanwezig maar door te meten met verschillende eenheden kan een vertekend beeld ontstaan. Eerst zou achterhaald moeten worden om hoeveel inwoners het gaat en over wat voor gebied zij zich verspreid hebben, om een zinvolle vergelijking en verklaring te kunnen leveren.

Tot slot komt uit de Integratiemonitor naar voren dat in Nederland het grootste aantal klachten wordt ingediend door allochtonen van Marokkaanse afkomst, terwijl er meer Turken en Surinamers in Nederland zijn dan Marokkanen. Een mogelijke verklaring zou gezocht kunnen worden in de mogelijkheid dat Marokkanen zich vaker gediscrimineerd voelen dan de andere groepen. Dit zou weer verklaard kunnen worden door de negatieve manier waarop Marokkanen en met name Marokkaanse jongeren, vaak in het nieuws komen. Om deze indruk te bevestigen zou nader onderzoek moeten worden uitgevoerd. Een laatste opvallend resultaat met betrekking tot discriminatieklachten is het gegeven dat in Ede meer dan 20% van de klachten afkomstig is van de Turkse gemeenschap, terwijl dit landelijk rond de 6% ligt. Ook hiernaar zou meer onderzoek moeten worden gedaan alvorens een verklaring te kunnen geven.

Gelderland

Wat zegt deze integratiemonitor nu over de stand van zaken van niet-westerse allochtonen in Gelderland? In Gelderland wonen gemiddeld minder niet-westerse allochtonen (6,2%) dan in heel Nederland (10,4%). Dit geldt alleen niet voor de Turken. Er immigreren meer Marokkanen naar Nederland dan naar Gelderland. Daarnaast komen er meer overige niet-westerse allochtonen (vluchtelingen) naar Nederland toe dan dat er vertrekken, terwijl dit in Gelderland juist andersom is.

Op het gebied van arbeid valt op dat een groter percentage van de niet-westerse allochtone beroepsbevolking in Gelderland wordt ingenomen door de Turken dan in heel Nederland het geval is. Het tegenovergestelde geldt voor Surinamers die nu juist op landelijk niveau een groter onderdeel uitmaken van de beroepsbevolking. Daarnaast zien we dat niet-westerse allochtonen een kleiner deel van de beroepsbevolking in Gelderland uitmaken, dan in Nederland. Ook blijken in Gelderland zich onder de werkzoekenden minder allochtonen van de TMSA-groep te bevinden dan dat landelijk het geval is. Dit geldt echter niet voor Turken. Tevens zijn er in Nederland meer allochtone jongeren werkloos (22%) dan in Gelderland (14%).

De criminaliteitscijfers tonen aan dat in 2004 in Nederland 38% van de verdachten allochtoon is en in Gelderland 28%. Voor jongere verdachten zijn deze cijfers respectievelijk 37% en 30%. Opvallend is dat in Gelderland het percentage verdachte jongeren tussen 2000 en 2004 is afgenomen van 36% naar 30%. In Nederland is er juist sprake van een toename van 34% naar 37%.

Gemeenten

Nu we in beeld hebben gebracht waarin Gelderland zich onderscheidt van de rest van Nederland, richten wij ons kort op de karakteristieke kenmerken van een aantal gemeenten die in de Integratiemonitor naar voren kwamen.

In *Apeldoorn* is er een groot verschil in arbeidsparticipatie tussen allochtone mannen en vrouwen (ruim 30% verschil). Bovendien hebben in Apeldoorn de Surinamers het hoogste inkomen van de TMSA-groep.

Arnhem heeft met 16,9% het hoogste percentage niet-westerse allochtone inwoners van alle Gelderse gemeenten. De grootste groepen Antillianen, Arubanen en Surinamers vindt men in Arnhem. In Arnhem bestaat een groot deel van de niet-westerse allochtone bevolking uit ouderen (vanaf 45 jaar). Arnhem kent tevens het hoogste percentage 1.9 leerlingen in het basisonderwijs en heeft het hoogste percentage zwarte scholen. Daarnaast heeft Arnhem de meeste buurten waar meer dan 30% niet-westerse allochtone inwoners wonen, namelijk 12 van de 13 concentratiebuurten.

In *Culemborg* wonen relatief gezien de meeste Marokkanen. Ook hier blijkt een groot deel van de niet-westerse allochtone bevolking te bestaan uit relatief veel ouderen (vanaf 45 jaar). Tevens heeft Culemborg het hoogste percentage verdachten uit de TMSA-groep.

Doesburg heeft relatief veel Turken in haar gemeente.

Doetinchem is de enige van negen gemeenten in Gelderland waar de arbeidsmarktparticipatie van allochtonen hoger is dan van autochtonen.

In *Ede* kent de niet-westerse allochtone bevolking het hoogste percentage kinderen en jongeren samen (0-25 jaar). In Ede zijn de best verdienende allochtonen de Antillianen en Arubanen terwijl dit in Gelderland en Nederland de minst verdienende groep is. Daarnaast heeft Ede het hoogste percentage discriminatieklachten dat afkomstig is van de TMSA-groep.

In *Harderwijk* is de groei van allochtone kinderen over een periode van 4 jaar meer dan gehalveerd (van 22% naar 9% groei). Het is de enige van de 8 GSO-gemeenten die geen groei meer heeft gekend onder kinderen in het algemeen. In Harderwijk zien we ook dat de arbeidsmarktparticipatie van allochtone vrouwen hoger is dan van de mannen. Binnen deze gemeente is

het verschil in participatie tussen mannen en vrouwen tevens het kleinst. Verder is het opvallend dat in Harderwijk een buurt 68% niet-westerse allochtone bewoners heeft, terwijl Harderwijk een gemiddelde kent van 10%.

In *Nijmegen* is het percentage meldingen van allochtone leerlingen dat voortijdig de school verlaat het hoogst met 36%.

In *Tiel* telt de niet-westerse allochtone bevolking relatief gezien de meeste kinderen van 0 tot 12 jaar. Tiel heeft het hoogste percentage “grijze” scholen dat meer dan 10% maar minder dan 50% 1.9 leerlingen heeft.

Het laagste percentage 1.9 leerlingen vinden we in *Wageningen*.

Zutphen is de enige van tien gemeenten waar meer cumuli-leerlingen in het praktijkonderwijs zitten dan in de rest van het voortgezet onderwijs.

Volgende Integratiemonitors

Zoals we in de inleiding hebben aangekondigd, richtte deze Integratiemonitor zich vooral op het in kaart brengen van de huidige stand van zaken voor wat betreft niet-westerse allochtonen in Gelderland en elf Gelderse gemeenten. Pas als wij in de volgende Integratiemonitors de cijfers van de verschillende jaren naast elkaar gaan leggen, krijgen wij zicht op de ontwikkelingen op die terreinen die ten grondslag liggen aan het integratiebeleid van de provincie Gelderland.

We hebben op basis van de cijfers in deze eerste Integratiemonitor de indicatoren voor integratie vastgesteld op basis waarvan de ontwikkelingen omtrent integratie zullen worden gevolgd in de volgende monitors. Het betreft de volgende indicatoren:

- **Arbeid**
Arbeidsmarktparticipatie
Het verschil in arbeidsmarktparticipatie tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen is afgenomen

Niet-werkende werkzoekenden

Het verschil in aantallen niet-werkende werkzoekenden van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Inkomens

Het verschil in de hoogte van inkomens van autochtonen en niet-westerse allochtonen is afgenomen

- **Onderwijs**

Zwarte scholen

Het percentage zwarte scholen (met meer dan 50% allochtone of 1.9 leerlingen) is afgenomen

Vroegtijdig schoolverlaters

Het verschil in aantallen vroegtijdig schoolverlaters van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

- **Leefbaarheid en Veiligheid**

Concentratiebuurten

Het percentage concentratiebuurten (met een hogere concentratie niet-westerse allochtone inwoners dan 1,5 maal het gemiddelde van een gemeente) is afgenomen

Verdachten

Het verschil in aantallen verdachten van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Jeugdige verdachten

Het verschil in aantallen jeugdige verdachten van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Literatuur

Citogroep Primair Onderwijs 2006 *Terugblik en Resultaten Eindtoets Basisonderwijs 2006*, Arnhem, Cito.

Gijsberts, M. & A. Merens (red.) 2004 *Emancipatie in Estafette: De Positie van Vrouwen uit Etnische Minderheden*, Den Haag, SCP en ISEO.

Interprovinciaal Overleg 2005 *Perspectief op Gelijke Behandeling: Advies over de toekomst van antidiscriminatiebureaus*, Den Haag, IPO.

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2001 *Kerncijfers Discriminatie 2000. Landelijke Cijfers over Geregistreeerde Meldingen van Discriminatie*, Den Haag, LVADB.

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2002 *Klachten en Meldingen. Kerncijfers Discriminatie 2001*, Den Haag, LVADB.

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2003 *Klachten en Meldingen over Ongelijke Behandeling. Kerncijfers 2002*, Den Haag, LVADB.

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2004 *Jaaroverzicht Discriminatieklachten bij Antidiscriminatiebureaus en Meldpunten. Kerncijfers 2003*, Den Haag: LVADB.

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2005 *Jaaroverzicht Discriminatieklachten bij Antidiscriminatiebureaus en Meldpunten. Kerncijfers 2004*, Den Haag, LVADB.

Tilburg, Wil van; Lammers, Jos; Lakhi, Kavita & Prins, Leen 2004 *Landelijke Criminaliteitskaart 2003: Een Analyse van Geregistreeerde Misdrijven en Verdachten op Basis van HKS-gegevens*, Zoetermeer, DNRI Zoetermeer.

Tilburg, Wil van; Lammers, Jos; Lakhi, Kavita; Prins, Leen & Hevey, Miranda de 2005 *Landelijke Criminaliteitskaart 2004: Een Analyse van Geregistreeerde Misdrijven en Verdachten op Basis van HKS-gegevens*, Zoetermeer, DNRI.

De Volkskrant, 11 maart 2006, *De zwarte middelvinger*.

Bijlage 1 Praktisch onderzoek

Antwoord op uw vragen?

Veel informatie is de afgelopen jaren toegankelijker geworden (bijvoorbeeld via internet), maar welke informatie is betrouwbaar en relevant? Osmose biedt helderheid door u te voorzien van praktisch bruikbare informatie op maat. Wilt u weten hoe de allochtone wijkbewoners staan tegenover uw plaatselijk beleid? Wilt u meer weten over uw allochtone cliënten? Bij Osmose kunt u terecht met uw onderzoeksvragen en voor begeleiding bij het uitvoeren van praktisch onderzoek.

Doel

Het praktisch onderzoek heeft tot doel kennis en informatie te verzamelen over vraagstukken waar bij u behoefte aan is, zodat u naar aanleiding van deze informatie actie kunt ondernemen. De kennis die, in de vorm van een rapport met aanbevelingen, uit het onderzoek naar voren komt moet praktisch en toepasbaar zijn. Het doel van begeleiding bij de uitvoering van praktisch onderzoek is u in staat stellen zelf uw onderzoek uit te voeren onder professionele begeleiding.

Doelgroep

Praktisch onderzoek (of begeleiding daarbij) is geschikt voor bedrijven en instellingen die:

- zich willen verdiepen in allochtone cliënten / burgers;
- hun beleid aangaande allochtone cliënten / burgers willen herzien;
- een oplossing zoeken voor een ongewenste situatie waarbij allochtone cliënten / burgers betrokken zijn.

Wij denken hierbij met name aan beleidsmedewerkers en het management van overheden, gesubsidieerde instellingen, organisaties en bedrijven die voor of met allochtonen werken.

Inhoud

Bij de uitvoering van praktisch onderzoek ligt bij Osmose de nadruk op kwalitatief onderzoek. Dit betekent dat de betrouwbaarheid van de gegevens niet zozeer wordt ontleend aan de hoeveelheid (kwantiteit) maar aan de kwaliteit van de gegevens.

Werkwijze

Praktisch onderzoek:

De werkwijze die wordt gehanteerd bij de uitvoering van praktisch onderzoek hangt af van uw wensen.

Per onderzoek wordt bekeken welke werkwijzen het beste passen bij het onderzoek. Elk onderzoek wordt afgesloten met een rapport waarin de resultaten, conclusies en aanbevelingen van het onderzoek staan. Bij de uitvoering van praktisch onderzoek kan Osmose gebruik maken van literatuuronderzoek, telefonische en schriftelijke enquêtes, gestructureerde en open interviews.

Begeleiding bij praktisch onderzoek:

In het begeleidingsproces wordt u voorzien van schriftelijk advies, praktische tips en checklists en op verzoek instructie voor interviewers. Osmose biedt begeleiding in de volgende fasen:

- formuleren van een onderzoekbare vraagstelling;
- kiezen van de juiste onderzoeksmethoden;
- ontwerpen van vragenlijsten;
- afnemen van interviews;
- de verwerking en analyse van de onderzoeksgegevens;
- schrijven van een onderzoeksrapport.

Omvang en Tijdsduur

De omvang en duur van de werkzaamheden zijn afhankelijk van uw vraag. Op basis van uw wensen / vragen stelt Osmose vrijblijvend een offerte samen.

Bijlage 2 Marktverkenning niet-westerse allochtone vrouwen en toeleiding naar de arbeidsmarkt

De Provincie heeft Osmose de opdracht gegeven een marktverkenning te houden op het gebied van niet-westerse allochtone vrouwen op de arbeidsmarkt als voorbereiding op het organiseren van een expertmeeting over dit onderwerp. Het doel van deze marktverkenning was ervoor te zorgen dat een goed beeld ontstaat van de positie van niet-westerse allochtone vrouwen op de arbeidsmarkt in 12 gemeenten.

Uit de marktverkenning is naar voren gekomen dat binnen 12 Gelderse gemeenten (Apeldoorn, Arnhem, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Ede, Harderwijk, Lochem, Nijmegen, Tiel, Zaltbommel en Zutphen) tussen de 61% (Culemborg) en 70% (Arnhem) van de niet-westerse allochtone vrouwen in deze gemeenten tot de beroepsbevolking behoort (15 tot 65-jarigen). Deze percentages verschillen niet veel van de beroepsbevolking onder niet-westerse allochtone mannen en onder autochtone vrouwen. Arnhem heeft met 8.023 de meeste niet-westerse allochtone vrouwen in die groep, Doesburg met 342 de minste.

Als we kijken naar het aantal niet werkende werkzoekenden, dan zien we dat Arnhem de meeste werkzoekende niet-westerse allochtone vrouwen heeft (1.508) en Zaltbommel de minste (54). Opvallend is dat de verschillen in aantallen niet-werkende werkzoekende mannen en vrouwen in deze groep niet erg groot is. In sommige gemeenten zijn zelfs meer vrouwen dan mannen ingeschreven.

Als we de beroepsbevolking van niet-westerse allochtone vrouwen vergelijken met het aantal niet-westerse allochtone vrouwen dat staat ingeschre-

ven als werkzoekende, dan zien we dat rond de 10% van de niet-westerse allochtone vrouwen die we tot de beroepsbevolking kunnen rekenen ook daadwerkelijk ingeschreven staat als niet werkende werkzoekende.¹³ Volgens het rapport *Emancipatie in estafette* van het SCP (Gijsberts & Merens 2004) heeft echter een kwart tot de helft van de niet-westerse allochtone vrouwen een baan. Dit betekent dat er een groot gat zit tussen de vrouwen zonder baan en de vrouwen die geregistreerd staan als werkzoekend.

Het CWI verdeelt haar klanten onder in vier fasen van bemiddeling. Fase 1 heeft geen bemiddeling nodig; fase 2 heeft een lichte vorm van reïntegratie nodig; fase 3 heeft een langdurige vorm van reïntegratie nodig; en fase 4 is aangewezen op sociale begeleiding bij het reïntegratieproces. We hebben voor de 12 gemeenten gekeken naar de verdeling van niet-westerse allochtone vrouwen over de 4 fasen (bijlage 1). Als we het percentage niet-westerse allochtone vrouwen vergelijken met alle vrouwen die staan ingeschreven als niet werkende werkzoekende, dan valt op dat het percentage niet-westerse allochtone vrouwen meestal toeneemt naarmate de groep moeilijker bemiddelbaar wordt. Is binnen fase 1 nog 8% van de vrouwen niet-westerse allochtoon, in de vierde fase kan dit oplopen tot zelfs 28%.

Daarnaast is er een inventarisatie gemaakt van de verschillende projecten die zich landelijk en binnen Gelderland bezighouden met de toeleiding van niet-westerse allochtone vrouwen naar de arbeidsmarkt. In Nederland zijn dit: *Verskillend: reïntegratiekansen voor autochtone en/of allochtone, laag-opgeleide, arbeidsgehandicapte vrouwen*, een samenwerking tussen IrV (Kenniscentrum voor revalidatie en handicap) en Forum; en PaVEM. In Gelderland zijn dit:

- Zij aan Zij: prereïntegratie en coaching van moeilijk bereikbare allochtone vrouwen van Vluchtelingen en Nieuwkomers Zuid-Gelderland
- Doe mee: samenwerking tussen CWI, gemeente Nijmegen en PaVEM

¹³ Wel moet opgemerkt worden dat deze berekening gebaseerd is op tabellen die geen gebruik maken van eenzelfde groepsindeling. De een spreekt over alle niet-westerse allochtone vrouwen en de ander onderscheidt de vier grootste groepen allochtonen en overige allochtonen (waar ook westers allochtonen onder vallen). Voor deze vergelijking zijn we ervan uitgegaan dat de groep overige allochtonen weinig niet-westerse allochtonen zal bevatten. We hebben daarom niet-westerse allochtone vrouwen vergeleken met de vrouwen van de vier grootste groepen allochtonen.

- Arnhemse vrouwen samen: samenwerking tussen CWI, gemeente Arnhem en PaVEM
- Een project voor allochtonen en arbeid: samenwerking tussen gemeente Doetinchem en adviesbureau Radar
- Samenwerking tussen gemeente Ede en Centrum BOA, een reïntegratiebedrijf uit Utrecht dat zich richt op allochtone vrouwen
- Meer mogelijkheden voor toeleiding allochtone vrouwen naar de arbeidsmarkt: ESF project in samenwerking met gemeente Zaltbommel

Bijlage 3

Leerlingoverzicht naar gewichten per 1 oktober 2001 Gemeente Apeldoorn

School	Aantal doelgropleerlingen					% doelgropleerlingen t.o.v. eigen school				
	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90
Kon. Wilhelmina	431	18	0	0	13	93,3%	3,9%	0,0%	0,0%	2,8%
Heuvellaan	300	22	0	0	<10	92,3%	6,8%	0,0%	0,0%	0,9%
Berg en Bos	200	0	0	0	0	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sprengpark	80	13	0	0	0	86,0%	14,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Spitsbergen	16	11	0	0	92	13,4%	9,2%	0,0%	0,0%	77,3%
De Korenaar	373	22	0	0	<10	94,2%	5,6%	0,0%	0,0%	0,3%
De Wegwijzer	185	52	0	0	73	59,7%	16,8%	0,0%	0,0%	23,5%
St. Victor	272	0	0	0	<10	99,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%
Vrije School	172	0	0	0	0	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
De Steenbeek	84	<10	0	0	<10	88,4%	7,4%	0,0%	0,0%	4,2%
Rietendak	83	52	0	39	32	40,3%	25,2%	0,0%	18,9%	15,5%
De Eendracht	198	31	0	<10	<10	83,2%	13,0%	0,0%	0,8%	2,9%
De Touw ladder	223	11	0	0	0	95,3%	4,7%	0,0%	0,0%	0,0%
W. van Oranje	161	23	0	0	<10	86,1%	12,3%	0,0%	0,0%	1,6%
De Bouwhof	230	<10	0	0	0	99,6%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Eloy	181	<10	0	<10	<10	92,3%	4,6%	0,0%	1,5%	1,5%
M. Lugtmeijer	73	51	0	<10	70	36,5%	25,5%	0,0%	3,0%	35,0%
Zuiderpark	<10	16	0	0	53	9,2%	21,1%	0,0%	0,0%	69,7%
Pestalozzi	27	14	0	0	96	19,7%	10,2%	0,0%	0,0%	70,1%
De Fakkel	232	63	0	<10	<10	75,8%	20,6%	0,0%	0,7%	2,9%
Kon. Emma	148	72	0	<10	56	53,2%	25,9%	0,0%	0,7%	20,1%
Het Kompas	221	42	<10	0	13	79,2%	15,1%	1,1%	0,0%	4,7%
Sebastiaan	96	38	0	17	11	59,3%	23,5%	0,0%	10,5%	6,8%
De Poort	54	0	<10	<10	12	74,0%	0,0%	4,1%	5,5%	16,4%
De Carrousel	134	12	0	0	10	85,9%	7,7%	0,0%	0,0%	6,4%
De Horst	87	38	0	<10	35	54,0%	23,6%	0,0%	0,6%	21,7%

School	Aantal doelgropleerlingen					% doelgropleerlingen t.o.v. eigen school				
	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90
De Bongerd	135	23	<10	0	10	77,1%	13,1%	4,0%	0,0%	5,7%
Het Gilde	116	38	0	0	33	62,0%	20,3%	0,0%	0,0%	17,6%
De Marke	215	27	0	0	14	84,0%	10,5%	0,0%	0,0%	5,5%
De Kring	184	37	0	0	<10	81,4%	16,4%	0,0%	0,0%	2,2%
De Sjofer	197	10	0	0	<10	94,3%	4,8%	0,0%	0,0%	1,0%
De Gong	205	0	0	0	<10	98,6%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%
De Terebint	247	31	0	0	<10	88,5%	11,1%	0,0%	0,0%	0,4%
De Ploeg	215	29	0	0	<10	86,3%	11,6%	0,0%	0,0%	2,0%
De Ark	90	20	0	0	<10	81,1%	18,0%	0,0%	0,0%	0,9%
De Korf	154	<10	0	0	<10	91,1%	5,3%	0,0%	0,0%	3,6%
De Schakel	326	26	0	<10	13	88,8%	7,1%	0,0%	0,5%	3,5%
Parkenschool	226	0	0	0	0	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Comenius	48	13	0	<10	36	45,7%	12,4%	0,0%	7,6%	34,3%
Kon. Juliana	137	<10	0	0	0	95,8%	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%
De Rank	236	52	<10	0	24	75,4%	16,6%	0,3%	0,0%	7,7%
Anne Frank	190	<10	0	0	<10	96,0%	3,0%	0,0%	0,0%	1,0%
t Schrijvertje	128	0	0	0	<10	97,7%	0,0%	0,0%	0,0%	2,3%
De Gentiaan	16	13	0	0	47	21,1%	17,1%	0,0%	0,0%	61,8%
De Mheen	314	<10	0	0	<10	96,9%	1,2%	0,0%	0,0%	1,9%
John F. Kennedy	<10	18	0	<10	165	1,6%	9,6%	0,0%	0,5%	88,2%
Martin L. King	44	<10	0	0	87	31,7%	5,8%	0,0%	0,0%	62,6%
Pr. Margriet	169	45	0	0	25	70,7%	18,8%	0,0%	0,0%	10,5%
Ichthus	192	30	0	0	35	74,7%	11,7%	0,0%	0,0%	13,6%
Het Anker	44	16	0	0	42	43,1%	15,7%	0,0%	0,0%	41,2%
Shalom	99	<10	0	0	45	66,9%	2,7%	0,0%	0,0%	30,4%
Hertog van Gelre	255	<10	0	0	0	97,0%	3,0%	0,0%	0,0%	0,0%
De Zevensprong	113	28	0	<10	41	59,8%	14,8%	0,0%	3,7%	21,7%
Montessori	38	<10	0	0	<10	76,0%	16,0%	0,0%	0,0%	8,0%
De Bundel	359	<10	0	<10	12	93,2%	2,3%	0,0%	1,3%	3,1%
De Regenboog	585	59	0	0	14	88,9%	9,0%	0,0%	0,0%	2,1%

School	Aantal doelgroep leerlingen					% doelgroep leerlingen t.o.v. eigen school				
	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90	1.00	1.25	1.40	1.70	1.90
De Zonnewende	143	16	0	0	<10	85,1%	9,5%	0,0%	0,0%	5,4%
Rehoboth	283	75	0	0	0	79,1%	20,9%	0,0%	0,0%	0,0%
De Kakelhof	92	25	0	0	0	78,6%	21,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Beekbergen	169	93	0	0	<10	64,3%	35,4%	0,0%	0,0%	0,4%
Oosterhuizen	74	40	0	0	0	64,9%	35,1%	0,0%	0,0%	0,0%
De Tweede Stee	145	21	0	<10	28	74,4%	10,8%	0,0%	0,5%	14,4%
De Dalk	81	10	0	0	0	89,0%	11,0%	0,0%	0,0%	0,0%
De Wegwijzer	15	0	0	0	0	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pr. Juliana	111	14	0	0	0	88,8%	11,2%	0,0%	0,0%	0,0%
P.W. Alexander	66	45	0	0	0	59,5%	40,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Klaverblad	45	18	0	0	0	71,4%	28,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Pr. Beatrix	65	<10	0	<10	0	89,0%	8,2%	0,0%	2,7%	0,0%
De Beemte	45	12	0	0	0	78,9%	21,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Aloysiuspoort	93	15	0	0	<10	84,5%	13,6%	0,0%	0,0%	1,8%
Edisoncollege	0	0	0	0	178	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Sprengeenloo	0	0	0	0	319	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%

Bron: gemeente Apeldoorn

Bijlage 4

Leerlingoverzicht naar gewichten per 1 oktober 2004 Gemeente Arnhem

School	gewicht 1,00	gewicht 1,25	gewicht 1,40	gewicht 1,70	gewicht 1,90
Openbaar BaO					
Anne Frankschool	169	20	0	<10	24
Annie M G Schmidtschool	18	12	0	<10	147
De Blinkertschool	180	34	0	<10	35
Burg. De Monchyschool	29	47	0	<10	156
De Boomhut	302	18	0	0	23
De Witte School	32	58	0	0	36
Dr. A. Jacobsschool	195	20	0	<10	115
Dr. W. Dreesschool	62	33	0	<10	78
Heijenoordschool	439	10	<10	<10	16
Het Mozaiek	28	16	0	0	331
Hugo de Grootsschool	21	59	0	0	114
Jan Ligthartschool	55	21	0	0	85
Jeroen Boschschool	146	37	0	0	54
Lea Dasbergschool	351	43	0	<10	90
Pieter Brueghelschool	398	7	0	<10	20
De Schatgraaf	28	<10	0	0	<10
Protestants Christelijk BaO					
De Toermalijn	273	30	0	0	26
De Troubadour	364	37	<10	0	58
Het Klinket	270	0	0	0	0
Julianaschool	341	<10	0	0	<10
Pieter Jongelingschool	184	0	0	0	<10
Van Lö Selsschool	30	24	0	0	18

Bron: gemeente Arnhem

School	gewicht 1,00	gewicht 1,25	gewicht 1,40	gewicht 1,70	gewicht 1,90
Algemeen Bijzonder BaO					
Arnhemse Schoolvereniging	113	<10	0	0	12
Arnhemse Montessorischool	359	0	0	0	0
Rooms Katholiek BaO					
De Arabesk	22	0	0	0	<10
De Arcade	336	26	0	<10	57
De Kringloop	297	39	0	0	46
De Laarakker	191	37	0	0	38
De Laarhorst	228	31	0	0	14
De Ommelander	157	25	<10	<10	26
De Vlindertuin	30	109	0	0	82
Emmausschool	189	0	0	0	0
Johannesschool	74	47	0	<10	129
John F. Kennedyschool	147	30	0	0	43
Jozef Sartoschool	192	23	0	0	22
OLV van Lourdesschool	36	14	0	<10	159
Pastoor van Arsschool	37	34	0	0	91
Pieter de Jongschool	744	56	0	<10	49
St. Annaschool	<10	<10	0	0	78
St. Jozefschool	146	17	0	0	0
St. Margarethaschool	<10	73	0	0	135
St. Paulusschool	<10	12	0	0	115
Interconfessioneel BaO					
't Panorama	248	0	0	0	0
Overige BaO					
Evangelische BaO De Rank	94	<10	0	0	<10
Islamitisch BaO IBN-I-Sina	15	<10	0	0	187
Parcivalschool	187	0	0	0	0

Bijlage 5

Leerlingoverzicht naar gewichten per 1 oktober 2004 Gemeente Ede

Naam	2003		2004	
	1,9	% 1,9	1,9	% 1,9
Edese Schoolvereniging	0	0,0%	0	0,0%
Paasbergschool	<10	1,3%	<10	2,0%
Koning davidsschool	0	0,0%	<10	0,9%
Louise de Coligry	0	0,0%	0	0,0%
Callunaschool	0	0,0%	<10	2,9%
Ede Oost	<10	0,2%	<10	0,8%
Cavaljeschool	18	8,8%	14	7,3%
Stadhouder Willem 111	0	0,0%	0	0,0%
Veldhuizenschool	0	0,0%	0	0,0%
Vrije school ede	<10	4,4%	<10	2,0%
Groen van Prinsterer	44	21,5%	42	21,5%
Kernhem school	43	39,1%	46	41,1%
Ede West	109	10,3%	104	9,8%
Prins Constantijn	32	14,7%	31	15,5%
Prins Floris	19	6,2%	19	8,1%
De Dillenburg	49	39,8%	50	48,3%
Toon Hermans	41	17,9%	49	20,3%
Godfried Bomans	45	23,9%	48	25,4%
De Delta	164	91,6%	129	95,6%
De Triangel	0	0,0%	0	0,0%
El- Inkade	172	99,4%	136	100,0%
Ede Veldhuizen	522	34,8%	462	33,0%
De Meander	16	11,4%	16	9,4%
De Kern	20	35,7%	28	29,4%

Naam	2003		2004	
	1,9	% 1,9	1,9	% 1,9
Kleine Prins	<10	11,6%	21	27,6%
Ede Kernhem	41	17,2%	65	19,0%
Koepelschool	<10	2,1%	<10	1,9%
Oranje Nassau	23	11,7%	28	13,5%
De Zuiderpoort	92	91,1%	97	88,2%
Ede Oud Zuid	120	22,3%	130	22,4%
Koningin Beatrix	30	11,4%	35	12,7%
Fransiscusschool	49	24,9%	50	26,3%
De Elskamp	64	50,8%	63	51,2%
Prinses Juliana	<10	2,0%	0	0,0%
Het Palet	30	24,2%	33	25,8%
Ede Maandereng	175	21,6%	161	23,0%
Panita Rhel	11	2,8%	14	3,5%
De Brugge	<10	0,5%	<10	0,4%
De Vlinderboom	0	0,0%	0	0,0%
EMS Rietkampen	17	6,4%	15	7,7%
De Riekamp	41	25,9%	32	21,3%
Ede Rietkampen	72	4,7%	63	4,3%
Totaal Ede	1.041	15,6%	1.014	15,1%
Sint Alexanderschool	<10	0,4%	<10	0,4%
Eben Haezerschool	0	0,0%	0	0,0%
Smdb Rijnsteeg	0	0,0%	0	0,0%
De wingerd	0	0,0%	0	0,0%
Wilhelminaschool	0	0,0%	<10	0,55
Julianaschool	<10	0,4%	<10	0,4%
Prinsenakkerschool	24	6,4%	22	5,8%
Bennekom	26	1,5%	25	1,4%

Naam	2003		2004	
	1,9	% 1,9	1,9	% 1,9
Ruitenbeek smdb	0	0,0%	0	0,0%
Nederwoud smdb	0	0,0%	0	0,0%
Wilhelminaschool	<10	0,8%	0	0,0%
Julianaschool	<10	1,1%	<10	1,1%
Beatrixschool	<10	0,8%	<10	0,7%
Smdb De Valk	0	0,0%	0	0,0%
De Sprong	<10	7,1%	<10	3,1%
Triangel, Lunteren	0	0,0%	0	0,0%
Lunteren	11	0,9%	7	0,6%
Calvijnschool	0	0,0%	0	0,0%
Julianaschool	<10	0,3%	0	0,0%
Ederveen	<10	0,2%	0	0,0%
De Zaaier smdb	0	0,0%	0	0,0%
De Roedel	0	0,0%	0	0,0%
Harekamp	0	0,0%	0	0,0%
SmdB Wekerom	0	0,0%	0	0,0%
Wekerom	0	0,0%	0	0,0%
Ericaschool	0	0,0%	0	0,0%
Otterlo	0	0,0%	0	0,0%
Totalen				
Gemeente Ede	1.079	9,7%	1.046	9,3%

Bron: gemeente Ede

Bijlage 6

Leerlingoverzicht naar herkomst per 1 oktober 2004 Gemeente Nijmegen

school	totaal aantal	totaal allochtoon	% allochtoon
st. nicolaas	252	<10	3,6%
brakkenstein	332	16	4,8%
montessori dukenburg	290	<10	0,3%
aquamarijn	350	120	34,3%
klokkenberg	324	16	4,9%
prins clausschool	446	22	4,9%
nutsschool lankforst	345	126	36,5%
de geldershof (lent)	299	<10	2,3%
vrije school	368	0	0,0%
luithorst	403	43	10,7%
pr. mauritsschool	224	70	31,3%
m. de ruyterschool	163	104	63,8%
de lindenhoeve	248	58	23,4%
de kampus	173	57	32,9%
de zonnewende	246	86	35,0%
de dukendonck	266	76	28,6%
montessori lindenholt	343	<10	0,9%
de bloemberg	107	43	40,2%
de hazesprong	473	25	5,3%
de buurt	415	<10	1,9%
de lanteerne	575	56	9,7%
groot nijeveld	199	132	66,3%
sterredans	491	25	5,1%
montessori heyend weg	263	16	6,1%
de wingerd	397	42	10,6%
klein heyendaal	480	<10	1,7%
de driemaster	239	54	22,6%

school	totaal aantal	totaal allochtoon	% allochtoon
petrus canisius	235	23	9,8%
de kleine wereld	268	65	24,3%
de wieken	157	108	68,8%
het octaaf	412	222	53,9%
de akker	345	26	7,5%
de meiboom	227	125	55,1%
de aldenhove	183	78	42,6%
de klumpert	211	136	64,5%
vossenburcht	278	89	32,0%
nsv ii	509	24	4,7%
de muze	343	62	18,1%
abibakr	69	66	95,7%
de oversteek	333	17	5,1%
het talent	64	0	0,0%
totaal	12.345	2.264	18,34%

Bron: gemeente Nijmegen

Bijlage 7

Leerlingoverzicht naar gewichten 2002/2003 Gemeente Tiel

Naam	1.00 Aantal	1.25 Aantal	1.70 Aantal	1.90 Aantal	Totaal
Hoge Hof	70	<10	0	0	73
Vrije Schol	92	0	0	0	92
Subtotaal	162	<10	0	0	165
De waaijer	438	39	0	41	518
De moespot	248	34	<10	92	376
De molenwerf	71	50	<10	39	164
De Regenboog	27	47		51	125
Subtotaal	784	170	<10	223	1.183
Pr. Claus	184	16	0	30	230
Pr. W. Alexander	202	66	0	160	428
Pr. Magriet	83	26	0	26	135
Pr. Maurits	312	36	<10	92	442
Subtotaal	781	144	<10	308	1.235
De Adamshof	48	31	<10	52	133
De Dagobert	282	35	0	55	372
Rotonda	84	47	<10	70	206
Stefanus	474	39	<10	86	6.020
Onbekend	387	11	<10	36	436
Subtotaal	1.275	163	12	299	1.749
Totaal	3.002	480	20	830	4.332

Bron: gemeente Tiel

Bijlage 8 Effectmeting Mentorproject Gelderse ROC's

In 2004 is Osmose gestart met het meten van de effecten van het mentorproject op de deelnemende leerlingen onder vier ROC's in Gelderland. Het gaat hier om: het ROC Rijn IJssel in Arnhem, ROC Aventus in Apeldoorn, ROC Nijmegen en A12 in Ede. De projecten werden gefinancierd door Startfoundation. Eén van de vereisten van Startfoundation was dat de effecten van het mentorproject gemeten zouden worden.

Als eerste vergeleken we de uitval van de zorgleerlingen die deel hebben genomen aan het mentorproject met de uitval van controle leerlingen. Wij presenteerden op dit onderdeel de resultaten van 3 ROC's, te weten: ROC Rijn IJssel, Aventus en ROC Nijmegen van respectievelijk 22, 20 en 24 leerlingen.

De resultaten laten duidelijke verschillen zien tussen de leerlingen die deel hebben genomen aan de mentorprojecten en de controleleerlingen die dat niet hebben gedaan. Bij alle scholen hebben de deelnemende leerlingen vaker hun diploma behaald. Zij vervolgen vaker hun opleiding en vallen minder vaak uit.

Vervolgens bekeken we hoe de deelnemende leerlingen van ROC Rijn IJssel en Aventus veranderd waren op de terreinen waarop we effecten verwacht hadden. Het betrof de volgende terreinen:

- Houding ten opzichte van opleiding
- Werkhouding
- Toekomstperspectief
- Schoolresultaten
- Factoren van invloed op schoolresultaten
- Ondersteuning buiten school
- Zelfbeeld

De resultaten van de effectmeting laten zien dat er duidelijk positieve veranderingen hebben plaatsgevonden onder de deelnemende leerlingen van het mentorproject. De effectmetingen onder de leerlingen van het ROC Rijn IJssel en Aventus tonen aan dat er op alle onderdelen vooruitgang is geboekt. Zo laten de resultaten onder andere zien, dat de leerlingen zeggen dat zij zich beter kunnen concentreren, zij met meer plezier naar school gaan, zij meer dingen doen om hun studie beter te kunnen volgen, zij vaker om hulp vragen bij moeilijkheden die van invloed zijn op hun studie en dat zij vaker op tijd komen. Dit is slechts een kleine selectie uit de vele punten waarop leerlingen aangeven vooruitgang te hebben geboekt.

Bijlage 9 Effectmeting inzet allochtone zorgconsulenten

In de periode november 2002 tot maart 2005 heeft Osmose een effectmeting uitgevoerd om de effecten van het pilot-project allochtone zorgconsulenten binnen drie huisartsenpraktijken in Nijmegen op de huisartsen en de allochtone patiënten in beeld te brengen. Het doel van deze effectmeting is om inzicht te verkrijgen in de effecten van de inzet van de zorgconsulenten. De zorgconsulenten zijn ingezet als intermediair om de knelpunten of problemen op te lossen die zich voordoen in de relatie tussen allochtone patiënten en huisartsen.

Omdat de groepen huisartsen en allochtone patiënten bij de nul- en de eindmeting verschillend van grootte waren, dient bij de interpretatie van de gegevens rekening te worden gehouden met het feit dat de vergelijking tussen deze groepen onderling minder betrouwbaar is.

Als we de conclusies van de effectmeting naast de punten van kwaliteitsverbetering van het project van allochtone zorgconsulenten leggen dan zien we dat op alle vier de punten verbetering is geconstateerd, namelijk:

- Vermindering communicatieproblemen: ten eerste is er duidelijk een vermindering waargenomen van het aantal communicatieproblemen tussen allochtone patiënten en hun huisartsen. Dit blijkt zowel uit de metingen onder de patiënten als onder de huisartsen.
- Geslaagde doorverwijzingen: ten tweede lijkt de doorverwijzing naar de zorgconsulenten te zijn geslaagd getuige de grote tevredenheid van de patiënten over de zorgconsulenten en de indirecte effecten die dit teweeg heeft gebracht (zoals bijvoorbeeld: een schijnbaar betere klachtformulering die heeft geleid tot herkenbaarder klachten, gelijke behandeling/ benadering door de arts, minder bezoeken aan de huisarts etc.)
- Inzicht bij huisartsen in omgang van allochtone patiënten met ziekte: ten derde lijkt het inzicht bij de huisartsen te zijn toegenomen dat zij nog meer behoefte hebben aan informatie over deze groep.

- Vermindering bezoek aan de huisarts: ten vierde hebben de allochtone patiënten zelf aangegeven dat zij vinden, dat zij minder vaak naar de huisarts hoeven te gaan.

Daarnaast zien we dat op alle aspecten die aansluiten bij de doelstellingen van het project een zichtbare vooruitgang is geboekt. Met name de communicatie tussen arts en patiënt lijkt te zijn verbeterd en deze verbetering lijkt ook al onmiddellijk effect te hebben op hoe artsen omgaan met patiënten en hoe efficiënt patiënten gebruik maken van het zorgaanbod. Bij de patiënten is de kennis over het eigen lichaam, de ziekte en zorginstellingen aanzienlijk toegenomen en men heeft over het algemeen de indruk dat men beter over de ziekte kan praten. Ook bij de huisartsen zien we de positieve aspecten liggen in de hoek van informatie en communicatie. De huisartsen vonden over het algemeen dat de patiënten zichzelf duidelijker konden maken en zij voelden zich als arts beter begrepen door hun patiënten.

Uit de evaluatievragen die de patiënten direct vragen naar de tevredenheid over de zorgconsulenten komen zeer positieve resultaten naar voren. Wel valt op dat, als we de conclusies van de effectmeting onder de allochtone patiënten en de huisartsen naast elkaar leggen, het aanstellen van de zorgconsulenten meer positieve effecten gehad lijkt te hebben op de groep patiënten dan op de huisartsen. Het achterblijven van meer positieve ontwikkelingen bij de huisartsen kan liggen aan het feit dat enkele vragen aan de artsen zich meer richten op de lange termijn, zoals de vragen over werkdruk en de lengte van een consult.

We kunnen dus concluderen dat uit beide metingen blijkt dat de interventie van zorgconsulenten op bijna alle fronten positieve effecten teweeg heeft gebracht zowel voor de allochtone patiënten als voor de huisartsen. Verder is duidelijk dat de zorgconsulenten zelf door de patiënten op alle vlakken zeer positief beoordeeld worden.

Bijlage 10 Allochtone Mantelzorgers in Gelderland

Allochtone zorgvragers zijn vaak aangewezen op hulp en zorg die zij van de partner, kinderen, familie, vrienden, kennissen en anderen krijgen. Mensen die hulp en steun bieden aan een zorgvrager worden ook wel mantelzorgers genoemd. Reguliere zorginstellingen weten niet precies welke hulpvragen er binnen de groep allochtone mantelzorgers zijn. Hierdoor kunnen de zorginstellingen hun aanbod niet afstemmen op de behoeften van deze groep. Daarom heeft Osmose hier onderzoek naar gedaan. Het doel van het onderzoek was inzicht te krijgen in de knelpunten, wensen en behoeften van allochtone mantelzorgers en aanbevelingen te doen aan reguliere instellingen in de zorgsector over hoe zij hen zouden kunnen ondersteunen. Met de resultaten brengt Osmose de allochtone mantelzorgers in beeld bij de reguliere instellingen voor mantelzorg, zoals de Steunpunten mantelzorg en de Thuiszorg.

Voor dit onderzoek werden tussen januari en april 2005 aan 35 allochtone mantelzorgers in Gelderland vragenlijsten voorgelegd. Sommigen werden in hun eigen taal geïnterviewd, anderen ontvingen een vragenlijst in hun eigen taal. Van de 35 mantelzorgers waren er 15 van Turkse afkomst, 12 van Marokkaanse, 4 van Molukse, 3 van Surinaamse afkomst en één van Syrische afkomst.

Tijdens dit onderzoek is het duidelijk geworden dat bespreekbaar maken van knelpunten voor de meeste allochtone mantelzorgers moeilijk is. Aan de andere kant is de zorgbelasting, naast werk of studie, voor sommige allochtone mantelzorgers zo zwaar, dat zij wel behoefte hebben om hierover te praten. Ze geven aan, dat zij de zorg soms als een fysieke of mentale belasting ervaren, het ten koste van de eigen werkzaamheden gaat en dat zij niet voldoende zeggenschap over hun eigen leven en tijdsbesteding hebben.

Het overgrote deel van de aan dit onderzoek deelnemende allochtone mantelzorgers verleent hulp aan hun (schoon-)ouders. Mantelzorg aan allochtone ouderen gaat bijna altijd gepaard met extra belasting, omdat de

ouderen de Nederlandse taal nauwelijks beheersen en hun problemen dus niet zelf duidelijk kunnen maken aan professionele zorgverleners. Een deel van de mantelzorgers heeft zelf moeite met de Nederlandse taal, omdat zij in het kader van gezinshereniging later naar Nederland gekomen zijn.

Veel allochtone mantelzorgers geven aan dat zij graag informatie over de financiële ondersteuningsmogelijkheden voor de zorgvrager willen ontvangen. Zij hebben het meeste behoefte om hun zorgtaken af en toe aan anderen over te dragen om vrij te kunnen zijn. Ook hebben de allochtone mantelzorgers sterk behoefte aan iemand bij wie ze af en toe hun hart kunnen luchten.

Meer dan de helft van de allochtone mantelzorgers geeft aan, dat zij deel wil nemen aan voorlichtingsbijeenkomsten en trainingen, als die georganiseerd worden. Bijna de helft van mantelzorgers geeft aan, dat zij mee wil werken aan een nieuw op te richten belangenvereniging voor allochtone mantelzorgers. Degenen die terughoudend zijn op deze gebieden noemen als belangrijkste redenen hiervoor tijdgebrek en taalproblemen.

Er zijn onderlinge verschillen in wensen en behoeften tussen de mantelzorgers van diverse etnische groepen. Zo hebben de Turkse mantelzorgers meer behoefte aan zorgverlof en aan advies en begeleiding om de relatie tussen henzelf en diegene die zij verzorgen goed te kunnen onderhouden. De Molukse mantelzorgers hebben minder behoefte aan hulp en ondersteuning.

Naar aanleiding van de resultaten is het aan te bevelen om allochtone mantelzorgers te organiseren, hen te informeren over de voorzieningen en mogelijkheden op het gebied van mantelzorg in Nederland en hen beter toe te rusten de zorg te kunnen bieden. Daarbij dient de expertise van de reguliere zorginstellingen met betrekking tot allochtone zorgvragers en mantelzorgers uitgebreid te worden. Als de zorginstellingen hierin slagen, zijn zij in staat om het toenemende aantal allochtone zorgvragers en mantelzorgers ondersteuning te bieden. Immers er bestaat bij allochtone mantelzorgers een steeds groeiende behoefte aan ondersteuning en ze staan in principe open voor de mogelijkheden die het Nederlandse zorgsysteem hen kan bieden.

